

ПУТІВНИК УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ/ВІДПОВІДАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

ПРАКТИЧНИЙ ПОСІБНИК

**ПУТІВНИК УПОВНОВАЖЕНИХ
ОСІБ/ВІДПОВІДАЛЬНИХ
ПРАЦІВНИКІВ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ
ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ У СФЕРІ
ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ
ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ**

ПРАКТИЧНИЙ ПОСІБНИК

КИЇВ, 2020

Автори-упорядники:

А. Б. Блага, завідувачка кафедри цивільного та кримінального права і процесу Чорноморського національного університету імені Петра Могили, доктор юридичних наук, доцент

К. Л. Бойчук, координатор Фонду ООН у галузі народонаселення

С. В. Велигодський, регіональний спеціаліст Фонду ООН у галузі народонаселення

Н. В. Сергієнко, регіональна спеціалістка Фонду ООН у галузі народонаселення

Схеми, використані у путівнику, є авторською розробкою **Благої А.Б.**

A00 Путівник уповноважених осіб/відповідальних працівників місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Практичний посібник./за заг. ред. А.Б. Блага - К.: ФОП Клименко, 2020. – 104 с.

ISBN 978-966-2717-30-3

Путівник, шляхом відповідей на найбільш поширені питання, дозволяє зорієнтуватися у масиві важливої інформації про домашнє насильство та насильство за ознакою статі, основні нормативно-правові акти у сфері запобігання та протидії цим явищам, міжвідомчу взаємодію суб'єктів та діяльність з організації надання постраждалим комплексної допомоги та підтримки.

Для уповноважених/відповідальних осіб/працівників структурного підрозділу місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування. Також може бути корисний усім, хто цікавиться питаннями запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі.

Ця публікація підготовлена за фінансової підтримки Посольства Великої Британії в Україні в рамках програми «Комплексний підхід до вирішення проблеми насильства щодо жінок та дівчат в Україні», яка здійснюється Фондом ООН в галузі народонаселення (UNFPA) у співпраці з Міністерством соціальної політики України. Матеріали, висновки та рекомендації, викладені в цій публікації, можуть не відображати офіційну позицію Уряду Великої Британії, UNFPA та Уряду України.

The publication was prepared with financial support of the British Embassy in Ukraine under the programme «Integrated Response to End Gender-Based Violence against Vulnerable Women and Adolescent Girls in Ukraine» implemented by UNFPA, the United Nations Population Fund, in cooperation with the Ministry of Social Policy of Ukraine. The findings, conclusions and recommendations in this publication do not necessarily reflect the official position of the Government of the United Kingdom, UNFPA and the Government of Ukraine.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	11
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.	13
1.1. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ПОНЯТТЯ, ФОРМИ, СУЧАСНИЙ СТАН.	13
1.1.1. Що таке насильство?	
1.1.2. Що таке насильство за ознакою статі?	
1.1.3. Що таке домашнє насильство?	
1.1.4. Як між собою співвідносяться поняття «насильство за ознакою статі» та «домашнє насильство»?	
1.1.5. Чи правда, що домашнє насильство має циклічний характер?	
1.1.6. Чи є чіткий перелік осіб, які можуть виступати як постраждала від домашнього насильства особа та як кривдник?	
1.1.7. В яких випадках діти вважаються постраждалими від домашнього насильства?	
1.1.8. Які є форми домашнього насильства?	
1.1.9. Що таке економічне насильство?	
1.1.10. Що таке психологічне насильство?	
1.1.11. Що таке сексуальне насильство?	
1.1.12. Що таке фізичне насильство?	
1.1.13. Наскільки поширеним є домашнє насильство в Україні?	
1.2. НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ (СТАНОМ НА 01.01.2020)	21
1.2.1. Які основні нормативні акти найвищої юридичної сили покладено в основу формування державної політики України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі?	
1.2.2. Які обов'язкові для виконання акти видав Кабінет Міністрів України на основі та на виконання Конституції і вказаних законів України?	
1.2.3. Які накази прийнято Міністерством соціальної політики України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?	
1.2.4. Які накази прийнято Міністерством внутрішніх справ України з метою забезпечення виконання повноважень уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?	

- 1.2.5. Які спільні накази прийнято Міністерством соціальної політики та Міністерством внутрішніх справ?
- 1.2.6. Які накази прийнято Міністерством освіти і науки України з метою забезпечення виконання повноважень органами управління освітою, навчальними закладами та установами системи освіти у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
- 1.2.7. Які накази прийнято Міністерством охорони здоров'я України з метою забезпечення виконання повноважень органами, установами і закладами охорони здоров'я у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
- 1.2.8. Які суб'єкти здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству відповідно до законодавства України?
- 1.2.9. Які суб'єкти є спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
- 1.2.10. Які суб'єкти належать до інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
- 1.2.11. Які заклади належать до загальних служб підтримки постраждалих осіб?
- 1.2.12. Які заклади належать до спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб?
- 1.2.13. Як схематично виглядає система суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
- 1.2.14. Чи можуть здійснювати заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству інші заклади, установи та громадяни?
- 1.2.15. Чи враховано міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії домашньому насильству у вітчизняному законодавстві?
- 1.2.16. Що таке «Принцип 4Р»?
- 1.2.17. Що таке скоординоване міжвідомче реагування на домашнє насильство?
- 1.2.18. Для чого потрібне скоординоване міжвідомче реагування на домашнє насильство?
- 1.3. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ (ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА; ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПОСАДОВИХ ОСІБ ЗА НЕДОТРИМАННЯ ВИМОГ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ) 36
- 1.3.1. Які обов'язки щодо забезпечення реагування на домашнє насильство та насильство за ознакою статі покладаються на державу міжнародними стандартами?

- 1.3.2. Які заходи реагування на факти домашнього насильства щодо кривдника передбачено українським законодавством?
- 1.3.3. Постраждалій особі достатньо викликати поліцію, щоб кривдника притягли до відповідальності?
- 1.3.4. За які діяння кривдника настає адміністративна відповідальність?
- 1.3.5. За які діяння кривдника настає кримінальна відповідальність?
- 1.3.6. Чи передбачена в Україні відповідальність посадових і службових осіб за недотримання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
- 1.3.7. Які категорії посадових і службових осіб несуть відповідальність за недотримання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
- 1.3.8. До яких видів відповідальності можуть бути притягнені посадові та службові особи у випадку недотримання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

РОЗДІЛ 2. КОМПЛЕКСНИЙ ІНТЕГРОВАНИЙ ПІДХІД ДО ПОДОЛАННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА 45

- 2.1. ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ 45
 - 2.1.1. Яким нормативно-правовим актом визначаються основні засади діяльності суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
 - 2.1.2. Чого вдалося досягти закріпленням цих принципів у вітчизняному законодавстві?
 - 2.1.3. Що означає гарантування постраждалим особам безпеки та основоположних прав і свобод людини й громадянина, зокрема, права на життя, свободу та особисту недоторканність, на повагу до приватного та сімейного життя, на справедливий суд, на правову допомогу, з урахуванням практики Європейського суду з прав людини?
 - 2.1.4. Що означає належна увага до кожного факту домашнього насильства під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
 - 2.1.5. Що означає врахування непропорційного впливу домашнього насильства на жінок і чоловіків, дітей та дорослих, дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

- 2.1.6. Що означає визнання суспільної небезпеки домашнього насильства та забезпечення нетерпимого ставлення до будь-яких проявів домашнього насильства?
- 2.1.7. Що означає повага та неупереджене і небайдуже ставлення до постраждалих осіб з боку суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, забезпечення пріоритетності прав, законних інтересів та безпеки постраждалих осіб під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
- 2.1.8. Що означає конфіденційність інформації про постраждалих осіб та осіб, які повідомили про вчинення домашнього насильства?
- 2.1.9. Що означає добровільність отримання допомоги постраждалими особами, крім дітей та недієздатних осіб?
- 2.1.10. Що означає врахування особливих потреб та інтересів постраждалих осіб, зокрема, осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку?
- 2.1.11. Що означає ефективна взаємодія суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, з громадськими об'єднаннями, неурядовими організаціями, засобами масової інформації та іншими заінтересованими особами?

2.2. ЦІЛІ, ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІЇ МІЖВІДОМЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ 52

- 2.2.1. Які важливі виклики та загрози постають у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
- 2.2.2. Як міжвідомча взаємодія у сфері запобігання та протидії домашньому насильству може вирішити ці проблеми?
- 2.2.3. Чи закріплено необхідність міжвідомчої взаємодії у міжнародних стандартах та вітчизняному законодавстві?
- 2.2.4. В яких сферах здійснюється міжвідомча взаємодія?
- 2.2.5. Які основні цілі міжвідомчої взаємодії у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
- 2.2.6. На яких базових принципах ґрунтується міжвідомча взаємодія у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
- 2.2.7. Які функції виконує міжвідомча взаємодія у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
- 2.2.8. Що розуміється під втручанням (інтервенцією, наданням послуг)?
- 2.2.9. Як можна оцінити ефективність міжвідомчого втручання на факти насильства?
- 2.2.10. Що розуміється під ефективним перенаправленням?

- 2.2.11. Як можна оцінити ефективність перенаправлення постраждалих осіб?
 - 2.2.12. Що розуміється під підготовкою фахівців?
 - 2.2.13. Як можна оцінити ступінь забезпечення підготовки фахівців?
 - 2.2.14. Що розуміється під документуванням, аналізом і передачею даних?
 - 2.2.15. Як можна оцінити повноту реєстрації даних про факти насильства та передачу інформації до інших суб'єктів?
 - 2.2.16. Які заходи здійснюють суб'єкти взаємодії щодо запобігання та підвищення обізнаності?
 - 2.2.17. Як можна оцінити ступінь виконання функції запобігання та підвищення обізнаності?
 - 2.2.18. Що означає термін «координація»?
 - 2.2.19. За допомогою чого можна оцінити ступінь реалізації функції координації?
- 2.3. МІЖВІДОМЧЕ ВТРУЧАННЯ ТА БАЗОВІ ПОСЛУГИ ДЛЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ОСІБ 66
- 2.3.1. Що належить до компетенції Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
 - 2.3.2. Що належить до компетенції районних, районних у містах Києві і Севастополі державних адміністрацій та виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
 - 2.3.3. До повноважень яких структурних підрозділів/виконавчих органів належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?
 - 2.3.4. Хто такі координатори, уповноважені й відповідальні особи?
 - 2.3.5. В чому полягає основний зміст міжвідомчого втручання?
 - 2.3.6. Що включає в себе управління випадком?
 - 2.3.7. На які послуги та допомогу має право постраждала від насильства особа відповідно до чинного законодавства?
 - 2.3.8. Чи пов'язано надання безоплатних допомоги та послуг з майновим станом постраждалих осіб?
 - 2.3.9. Для чого необхідно оцінювати потреби постраждалої особи?
 - 2.3.10. Чи повинна уповноважена особа організовувати надання допомоги чи послуг, якщо у зв'язку із фактом насильства за ними

звернулась особа, яка не зареєстрована у вашій адміністративно-територіальній одиниці?

2.3.11. Чи існують міжнародні стандарти базових послуг/допомоги в таких галузях, як охорона здоров'я, соціальні послуги, доступ до правосуддя та охорона правопорядку?

2.3.12. На яку базову медичну допомогу може розраховувати постраждала від насильства особа?

2.3.13. На яку базову соціальну допомогу та послуги може розраховувати постраждала від насильства особа?

2.3.14. На яку базову правову допомогу може розраховувати постраждала від насильства особа?

РОЗДІЛ 3. ЗДІЙСНЕННЯ УПОВНОВАЖЕНОЮ ОСОБОЮ ЗАХОДІВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ 83

3. 1. ПОРЯДОК ДІЙ УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ ПРИ ЗВЕРНЕННІ ПОВНОЛІТНЬОЇ ДІЄЗДАТНОЇ ПОСТРАЖДАЛОЇ ОСОБИ 83

3.1.1. Які завдання поставлено перед суб'єктами у сфері протидії насильству?

3.1.2. Як здійснюється взаємне інформування суб'єктів про факти насильства?

3.1.3. Що потрібно зробити уповноваженій, перш ніж інформувати інших суб'єктів про випадок домашнього насильства?

3.1.4. Що слід розуміти під актом насильства кримінального характеру?

3.1.5. Де закріплено порядок (або алгоритм) дій уповноваженої особи у разі звернення особи, яка заявляє, що постраждала від насильства?

3.1.6. Крок 1. Прийняття заяви

3.1.7. Крок 2. Організація надання невідкладної допомоги

3.1.8. Крок 3. Інформування поліції та служби у справах дітей

3.1.9. Крок 4. Оцінка потреб постраждалої особи

3.1.10. Крок 5. Організація проходження постраждалою особою програми

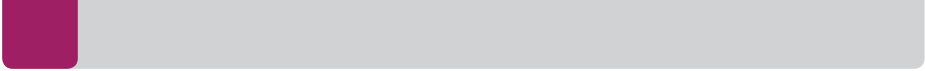
3.1.11. Крок 6. Організація та забезпечення проходження кривдником програми

3.2. ПОРЯДОК ДІЙ УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ ПРИ НАДХОДЖЕННІ ІНФОРМАЦІЇ ВІД ІНШИХ СУБ'ЄКТІВ АБО ЗВЕРНЕННІ ОСОБИ, ЯКА ЗАЯВЛЯЄ ПРО ФАКТ НАСИЛЬСТВА СТОСОВНО ІНШОЇ ОСОБИ 90

- 3.2.1. Чому інформація про факт насильства може надходити від інших осіб?
- 3.2.2. Крок 1. Прийняття заяви чи повідомлення
- 3.2.3. Крок 2. Інформування поліції
- 3.2.4. Крок 3. Зворотний зв'язок
- 3.3. ПОРЯДОК ДІЙ УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ ПРИ НАДХОДЖЕННІ ІНФОРМАЦІЇ ВІД ІНШИХ СУБ'ЄКТІВ ПРО ФАКТ НАСИЛЬСТВА СТОСОВНО НЕДІЄЗДАТНОЇ ОСОБИ ЧИ ОСОБИ, ДІЄЗДАТНІСТЬ ЯКОЇ ОБМЕЖЕНА, АБО ЗА ЇЇ УЧАСТЮ. 94
 - 3.3.1 Чим викликана потреба розробки окремого порядку дій уповноваженої особи щодо факту насильства стосовно недієздатної особи чи особи, дієздатність якої обмежена, або за її участю?
 - 3.3.2. Крок 1. Прийняття заяви чи повідомлення
 - 3.3.3. Крок 2. Інформування поліції
 - 3.3.4. Крок 3. Оцінка ризиків продовження або повторного вчинення насильства та надання недієздатній особі допомоги
 - 3.3.5. Крок 4. Організація захисту прав та інтересів недієздатної/ обмежено дієздатної особи та надання їм допомоги
- СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ. 97

ДОДАТКИ. 102

- ДОДАТОК 1. СХЕМА ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ У РАЗІ ЗВЕРНЕННЯ ДО УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ МІСЦЕВОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ АБО ОРГАНУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ (УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ) З ПРИВОДУ ФАКТУ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА. . . .102
- ДОДАТОК 2. СХЕМА ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ У РАЗІ ЗВЕРНЕННЯ ДО УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ МІСЦЕВОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ АБО ОРГАНУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ (УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ) З ПРИВОДУ НАСИЛЬСТВА СТОСОВНО/З БОКУ НЕДІЄЗДАТНОЇ ОСОБИ.103

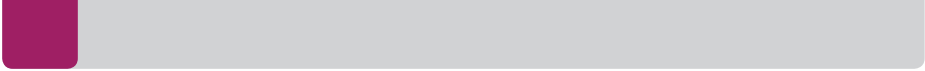
ПЕРЕДМОВА

Шановні уповноважені/ відповідальні особи та працівники структурних підрозділів, які проводять роботу з прийому та реєстрації заяв і повідомлень про вчинення насильства, координації заходів реагування на факти вчинення насильства, надання допомоги і захисту постраждалим особам, а також роботу з кривдниками!

За 12 місяців 2019 року до органів Національної поліції України надійшло 141 814 заяв та повідомлень про вчинені правопорушення та інші події, пов'язані з домашнім насильством, з числа яких 98,7% надійшли від дорослих осіб і 1,3% – від дітей. Переважна кількість заяв та повідомлень надійшли від дорослих жінок – 113 403. За цей період часу було виявлено 45 385 сімей, в яких чиниться насильство до членів родини, на профілактичний облік було поставлено 72 834 домашніх кривдника [11]. Особливо вразливими до проявів насильства є сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах, викликаних наслідками збройного конфлікту в Україні, безробіттям, вживанням алкоголю чи наркотичних речовин тощо. Постраждалі особи потребують комплексної медичної, соціально-психологічної, правової допомоги та послуг. Успішність такої допомоги залежить не лише від знань і умінь осіб, які безпосередньо працюють з випадком насильства, а й від правильної та ефективної організації міжвідомчої взаємодії усіх залучених до реагування на факт насильства суб'єктів.

Зважаючи на надзвичайну важливість вашої роботи для людей, яким ви допомагаєте, пропонуємо вашій увазі путівник, в якому надаються відповіді на найчастіші питання з таких основних тем:

- загальні положення про домашнє насильство, законодавче забезпечення запобігання й протидії домашньому насильству та відповідальність осіб станом на січень 2020 року;
- комплексний інтегрований підхід до подолання домашнього насильства;
- здійснення уповноваженою особою заходів у сфері протидії домашньому насильству.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ПОНЯТТЯ, ФОРМИ, СУЧАСНИЙ СТАН

1.1.1. Що таке насильство?

Термін «насильство» належить до категорії оціночних понять – те, що в одних випадках вважається насильством (наприклад, напад озброєного злочинця на беззбройну особу), в інших – таким не вважається (наприклад, завдання шкоди здоров'ю нападника у ситуації самозахисту). Крім того, відсутні одиниці, за допомогою яких можна було б виміряти насильство.

Відповідно, визначати, чи є той або інший акт поведінки насильством, чи ні, слід у кожному конкретному випадку виходячи із особливостей сторін взаємодії, їхніх внутрішніх спонукань, ситуації, в якій відбувається взаємодія. Загалом до **основних ознак насильства можна віднести такі [1]:**

- а) насильство – це *акт поведінки* (а не мотив або емоції) у виді дії або бездіяльності;
- б) *протиправність* як ознака насильства означає, що воно порушує права чи свободи людини, є суспільно шкідливим або суспільно небезпечним, про що зроблено вказівку в законодавстві;
- в) *умисний характер діяльності* (діяння, вчинене з необережності, не можна вважати насильницьким);
- г) здійснюється методом *фізичного або психічного впливу*;
- д) вчиняється з використанням *силової переваги* (застосовується до осіб, які мають меншу здатність до захисту, наприклад, через вікові, фізичні, психічні або психологічні особливості чи фактори зовнішньої ситуації);
- е) здійснюється шляхом *нав'язування своєї волі* всупереч (якщо воля знаходиться в активному стані) або поза волею потерпілого.

1.1.2. Що таке насильство за ознакою статі?

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» визначає насильство за ознакою статі як «діяння, спрямовані проти осіб через їхню стать, або поширені в

суспільстві звичаї чи традиції (стереотипні уявлення про соціальні функції (становище, обов'язки тощо) жінок і чоловіків), або діяння, що стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно, які завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи погрози таких дій, у публічному або приватному житті» [4].

(абзац 7 частини 1 статті 1 Закону України
«Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»)

Як виходить з тексту цієї законодавчої норми:

- насильство за ознакою статі є *діянням*, тобто може проявлятися як в активних насильницьких діях, так і у формі бездіяльності (тобто пасивної поведінки);
- воно спрямоване *виключно* або *переважно* проти осіб певної статі; або зачіпає їх *непропорційно*;
- застосовується у *публічному* (професійному, суспільному, громадському тощо) або *приватному житті*;
- причинами такого насильства є те, що особа *має певну стать* (незалежно, жіночу чи чоловічу) або поширені в суспільстві звичаї чи традиції, які закріплюють *стереотипні уявлення* про соціальні функції (становище, обов'язки тощо) жінок і чоловіків;
- постраждалій особі насильством завдаються *фізична, сексуальна, психологічна* або *економічна* шкода чи страждання;
- *погрози* застосування насильства також вважаються насильством.

1.1.3. Що таке домашнє насильство?

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» дає таке його визначення: «домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» [5].

(пункт 3 частини 1 статті 1 Закону України
«Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

Це означає, що домашнє насильство:

- є діянням (дією або бездіяльністю);
- здійснюється у формі фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства;
- вчиняється в межах місця проживання або стосовно певного кола осіб, які є:
 - членами сім'ї;
 - родичами;
 - колишнім чи теперішнім подружжям;
 - іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою;
- визнання діяння домашнім насильством не залежить від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа,
- погрози застосування насильства також вважаються насильством.

1.1.4. Як між собою співвідносяться поняття «насильство за ознакою статі» та «домашнє насильство»?

Як видно з наведених вище визначень понять, ці обидва види насильства включають випадки вчинення діянь у формі фізичного, економічного, психологічного чи сексуального насильства. Відмінним між ними є те, що насильство за ознакою статі охоплює як приватне, так і публічне життя особи. Натомість домашнє насильство обмежується виключно наявними взаєминами приватного життя. Крім того, відрізняються й категорії постраждалих осіб. Так, при насильстві за ознакою статі постраждала особа зазнає насильства через те, що належить до певної групи залежно від своєї статі, а при домашньому насильстві – через те, що вона належить до певного, законодавчо визначеного кола осіб. Наведене дає підстави стверджувати, що насильство за ознакою статі є більш широким поняттям.

1.1.5. Чи правда, що домашнє насильство має циклічний характер?

Домашнє насильство зрідка трапляється лише раз: якщо не відбудеться належне реагування щодо кривдника – насильство повториться. У більшості випадків повторюваність, регулярність і частота домашнього насильства свідчать про його циклічний

характер. Згідно з концепцією Ленор Едни Вокер [39], домашнє насильство становить цикл з чотирьох стадій, які повторюються зі збільшенням частоти: 1) *зростання напруги* у стосунках внаслідок бажання агресора встановити контроль, владу над своєю жертвою. При цьому агресор часто виправдовує свою поведінку втому, проблемами на роботі або звинувачує жертву в тому, що вона провокує таку його поведінку ⇒ 2) *акт фізичного, економічного, психологічного або сексуального насильства* ⇒ 3) *примирення*, коли агресор приносить вибачення, наводить свої пояснення причин жорстокості, в яких перекладає вину на жертву ⇒ 4) *спокійний період у відносинах («медовий місяць»)*, під час якого постраждала особа прощає свого кривдника, догоджає йому та намагається запобігти проявам агресії з його боку. Часто примирення може тривати досить довго. Проте, оскільки справжні причини насильства не розв'язано, виникають нові протиріччя, нові обставини, відносини повертаються на першу стадію, і цикл повторюється. З часом кожна фаза стає коротшою, спалахи жорстокості частішають і завдають більшої шкоди.

1.1.6. Чи є чіткий перелік осіб, які можуть виступати як постраждала від домашнього насильства особа та як кривдник?

Так, він є досить широким та включає дві категорії: 1) коло осіб, на яких дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству поширюється незалежно від факту спільного проживання та 2) коло осіб, на яких дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству поширюється за умови спільного проживання [5]:

1. Незалежно від факту спільного проживання дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству поширюється на таких осіб:

- 1) подружжя;
- 2) колишнє подружжя;
- 3) наречені;
- 4) мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя) та інший з подружжя (колишнього подружжя);
- 5) особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти [12];
- 6) особи, які мають спільну дитину (дітей);
- 7) батьки (мати, батько) і дитина (діти);

- 8) дід (баба) та онук (онука);
- 9) прадід (прабаба) та правнук (правнучка);
- 10) вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка);
- 11) рідні брати і сестри;
- 12) інші родичі: дядько (тітка) та племінник (племінниця), двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід (баба) та двоюрідний онук (онука);
- 13) діти подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або всиновленими;
- 14) опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням;
- 15) прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя.

2. За умови спільного проживання законодавство про запобігання та протидію домашньому насильству поширюється на:

- 1) інших родичів;
- 2) інших осіб, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

(стаття 3 Закону України
«Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

1.1.7. В яких випадках діти вважаються постраждалими від домашнього насильства?

Постраждалою від домашнього насильства дитиною вважається як дитина, яка безпосередньо зазнала домашнього насильства у будь-якій формі, так і дитина, яка стала свідком (очевидцем) такого насильства [5].

(пункт 2 частини 1 статті 1 Закону України
«Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

Встановлено, що для дитини споглядання за проявами насильства є настільки ж травматичним, як і його безпосереднє переживання. Подібна реакція дитячого мозку є природною адаптивною відповіддю на небезпечну ситуацію, однак у більш дорослому віці у таких дітей підвищується ризик різних психічних захворювань, зокрема, тривожних станів, неврозів, депресії. Отже, вітчизняне законодавство враховує європейські норми і стандарти, відповідно

до яких діти – свідки насильства є дітьми, постраждалими від нього [15].

(Преамбула Стамбульської конвенції)

Це також пов'язано із необхідністю забезпечення захисту дітей та надання їм необхідної допомоги [8].

(стаття 10 Закону України «Про охорону дитинства»).

1.1.8. Які є форми домашнього насильства?

Українське законодавство виділяє чотири форми домашнього насильства:

- економічне,
- психологічне,
- сексуальне,
- фізичне [5].

(частина 1 статті 1 Закону України

«Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

1.1.9. Що таке економічне насильство?

Економічне насильство – форма домашнього насильства, що включає:

1) умисне позбавлення:

- житла,
- їжі,
- одягу,
- іншого майна,
- коштів чи документів

або можливості користуватися ними,

2) залишення без догляду чи піклування,

3) перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації,

4) заборону працювати,

5) примушування до праці,

6) заборону навчатися

7) та інші правопорушення економічного характеру [5].

(пункт 4 частини 1 статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

За вчинення економічного насильства винна особа може бути притягнена до адміністративної або кримінальної відповідальності. Більше інформації про відповідальність за вчинення цієї та інших форм насильства ви зможете знайти у підрозділі 3 цього розділу.

1.1.10. Що таке психологічне насильство?

Психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає:

- 1) словесні образи,
- 2) погрози, у тому числі щодо третіх осіб,
- 3) приниження,
- 4) переслідування,
- 5) залякування,
- 6) інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи,
- 7) контроль у репродуктивній сфері,

якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи:

- побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб,
- спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе
- або завдали шкоди психічному здоров'ю особи [5].

(пункт 14 частини 1 статті 1 Закону України
«Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

Для визнання якоїсь дії або бездіяльності психологічним насильством потрібно **обов'язково** встановити не лише наявність самого діяння (словесні образи, погрози, приниження тощо), а й те, що вони викликали настання хоча б одного із перелічених шкідливих наслідків для психологічної сфери постраждалої особи (побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди її психічному здоров'ю). За вчинення психологічного насильства винна особа може бути притягнена до адміністративної або кримінальної відповідальності.

1.1.11. Що таке сексуальне насильство?

Сексуальне насильство – форма домашнього насильства, що включає:

- 1) будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди;

- 2) будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини;
- 3) примушування до акту сексуального характеру з третьою особою,
- 4) а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, в тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності [5].

(пункт 15 частини 1 статті 1 Закону України
«Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

За вчинення сексуального насильства винна особа може бути притягнена лише до кримінальної відповідальності.

1.1.12. Що таке фізичне насильство?

Фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає:

- ляпаси,
- стусани,
- штовхання,
- щипання,
- шмагання,
- кусання,
- а також незаконне позбавлення волі,
- нанесення побоїв,
- мордування,
- заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості,
- залишення в небезпеці,
- ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані,
- заподіяння смерті,
- вчинення інших правопорушень насильницького характеру [5].

(пункт 17 частини 1 статті 1 Закону України
«Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

За вчинення фізичного насильства винна особа може бути притягнена до адміністративної або кримінальної відповідальності.

1.1.13. Наскільки поширеним є домашнє насильство в Україні?

За даними Національної поліції щороку в Україні реєструється понад 100 000 заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства. Так, протягом 2018 року в Україні до органів поліції надійшло 115 473 заяви та повідомлення про вчинені правопорушення та інші події, пов'язані з домашнім насильством, а в 2019 – вже 141 814. З числа поданих у 2019 році 139 933 надійшли від дорослих осіб, а 1881 – від дітей. При цьому кількість заяв та повідомлень, які надійшли від дорослих жінок у 4,2 рази перевищує кількість заяв від дорослих чоловіків.

Із 76 186 осіб, які у 2019 році були притягнуті до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування» основну масу (67 878 осіб (89%)) становлять чоловіки.

За формами насильства вчинені адміністративні правопорушення, передбачені ст. 173-2 КУпАП, розподілились таким чином: фізичне насильство – 8862 випадків, психологічне насильство – 102 740 випадків, економічне насильство – 728 випадків [11].

1.2. НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ (СТАНОМ НА СІЧЕНЬ 2020 РОКУ)

1.2.1. Які основні нормативні акти найвищої юридичної сили покладено в основу формування державної політики України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі?

- Конституція України,
- Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та Факультативний протокол до неї,
- Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами,
- інші міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України,

- Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»,
- Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»,
- Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»,
- Закон України «Про охорону дитинства»,
- Закон України «Про соціальні послуги»,
- Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами»,
- Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту дітей від сексуальних зловживань та сексуальної експлуатації».

1.2.2. Які обов'язкові для виконання акти видав Кабінет Міністрів України на основі та на виконання Конституції і вказаних законів України?

Постанови Кабінету Міністрів України:

- від 22.08.2018р. № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі»;
- від 22.08.2018 р. № 654 «Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі»;
- від 22.08.2018 р. № 655 «Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі»;
- від 23 січня 2019 р. № 43 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України»;
- від 20 березня 2019 р. № 234 «Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі»;
- від 21 серпня 2019 р. № 824 «Про затвердження типових положень про денний центр соціально-психологічної

допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, та спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі».

1.2.3. Які накази прийнято Міністерством соціальної політики України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

1. Наказ Мінсоцполітики від 01.10.2018 р. № 1434 «Про затвердження Типової програми для кривдників».

Ознайомлення з цим документом сприятиме з'ясуванню, зокрема, таких питань:

- В яких випадках та протягом якого періоду часу кривдник проходить Типову програму?
- Якою є роль місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування у роботі з кривдниками?
- Хто забезпечує підготовку фахівців, до компетенції яких належить питання та запобігання протидії домашньому насильству, в тому числі фахівців, які реалізують цю Типову програму?
- З приводу яких питань щодо організації та забезпечення проходження цієї Типової програми взаємодіють місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування й уповноважені підрозділи органу Національної поліції?

2. Наказ Мінсоцполітики від 11.12.2018 р. № 1852 «Про утворення Державної установи “Кол-центр Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей”».

Ознайомлення з цим документом сприятиме з'ясуванню, зокрема, таких питань:

- Яким способом людина може звернутись до Кол-центру?
- Кол-центр знаходиться у м. Києві або має територіальні відділення?
- Як Кол-центр взаємодіє з іншими суб'єктами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі, зокрема, якщо постраждала особа не бажає співпрацювати з Національною поліцією?

3. Наказ Мінсоцполітики від 03.07.2019 р. № 1037 «Про затвердження форм документів, із яких формується особова справа постраждалої особи, влаштованої до притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі».

Ознайомлення з цим документом сприятиме з'ясуванню, зокрема, таких питань:

- З яких уніфікованих документів формується особова справа особи, влаштованої до притулку для постраждалих від насильства?
- Якою є форма направлення особи/сім'ї, яка постраждала від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, для отримання соціальних послуг/допомоги, оцінки ризиків вчинення домашнього насильства?
- Чи зобов'язаний суб'єкт, до якого була направлена постраждала особа, поінформувати уповноважену особу місцевого органу виконавчої влади/органу місцевого самоврядування про надані ним послуги?

1.2.4. Які накази прийнято Міністерством внутрішніх справ України з метою забезпечення виконання повноважень уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

1. Наказ МВС України від 01.08.2018 р. № 654 «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника».

Ознайомлення з цим документом сприятиме з'ясуванню, зокрема, таких питань:

- В яких випадках та для чого виноситься терміновий заборонний припис?
- Які заходи та на який термін можуть бути застосовані до кривдника?
- Чи порушує майнові права кривдника винесення йому припису?
- Який порядок винесення припису, якщо домашнє насильство вчинено кількома особами або якщо від домашнього насильства постраждало декілька осіб?

2. Наказ МВС України від 25.02.2019 р. № 124 «Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України».

Ознайомлення з цим документом сприятиме з'ясуванню, зокрема, таких питань:

- Коли кривдника ставлять на профілактичний облік?
- Протягом якого періоду часу кривдник ставиться та перебуває на профілактичному обліку?
- Хто та як здійснює контроль за поведінкою кривдника і за проведення з ним профілактичної роботи?

1.2.5. Які спільні накази прийнято Міністерством соціальної політики та Міністерством внутрішніх справ?

1. Наказ Мінсоцполітики та МВС України від 13.03.2019 р. № 369/180 «Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства».

Ознайомлення з цим документом сприятиме з'ясуванню, зокрема, таких питань:

- Для чого необхідна оцінка ризиків вчинення домашнього насильства?
- Чи можуть уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству використовувати результати оцінки ризиків під час застосування заходів протидії такому насильству?

1.2.6. Які накази прийнято Міністерством освіти і науки України з метою забезпечення виконання повноважень органами управління освітою, навчальними закладами та установами системи освіти у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

1. Наказ МОН від 22.05.2018 р. № 509 «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України».

Ознайомлення з цим документом сприятиме з'ясуванню, зокрема, таких питань:

- Чи зобов'язаний працівник психологічної служби надавати психологічну допомогу за запитами учасників освітнього процесу, в тому числі батьків здобувачів освіти?

- Хто із працівників закладу та/або установи освіти сприяє формуванню небайдужого ставлення здобувачів освіти до постраждалих дітей, усвідомлення необхідності невідкладного інформування педагогів про випадки домашнього насильства і конфліктів серед здобувачів освіти, що стали їм відомі?
 - Хто із працівників закладу та/або установи освіти сприяє захисту прав здобувачів освіти від будь-яких видів і форм насильства, представляє їхні інтереси у правоохоронних і судових органах?
2. Наказ МОН України від 02.10.2018 р. № 1047 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами».

Ознайомлення з цим документом сприятиме з'ясуванню, зокрема, таких питань:

- У чому полягають завдання уповноваженої особи закладу освіти для здійснення невідкладних заходів щодо реагування у разі виявлення фактів насильства та/або отримання заяв/повідомлень від постраждалої особи/інших осіб?
- Де заклад освіти повинен розмістити контактну інформацію уповноваженої особи закладу, організацій та установ, служб підтримки постраждалих осіб?

1.2.7. Які накази прийнято Міністерством охорони здоров'я України з метою забезпечення виконання повноважень органами, установами і закладами охорони здоров'я у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

1. Наказ МОЗ України від 01.02.2019 р. № 278 «Про затвердження Порядку проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб від домашнього насильства, або осіб, які імовірно постраждали від домашнього насильства, та надання їм медичної допомоги».

Ознайомлення з цим документом сприятиме з'ясуванню, зокрема, таких питань:

- Яка особа у закладі охорони здоров'я є відповідальною за організацію проведення медичного обстеження постраждалих осіб та документування його результатів?

- Кого і в який термін інформує заклад охорони здоров'я про виявлення факту насильства?
- Як відбувається взаємодія у разі госпіталізації повнолітніх постраждалих осіб, якщо наявні у них діти, особи, що перебувають під опікою/піклуванням, залишаються без належного догляду?

1.2.8. Які суб'єкти здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству відповідно до законодавства України?

Суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є:

- 1) спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 2) інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 3) загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб;
- 4) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах [5].

(частина 1 статті 6 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

1.2.9. Які суб'єкти є спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

Спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є:

- 1) центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (наразі таким органом є Міністерство соціальної політики України);
- 2) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (нині це також Міністерство соціальної політики України);
- 3) Рада міністрів АР Крим, місцеві державні адміністрації, в тому числі їх структурні підрозділи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

4) сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх створення) ради, їх виконавчі органи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [5].

(частина 2 статті 6 Закону України
«Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

1.2.10. Які суб'єкти належать до інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

До інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, належать:

- 1) служби у справах дітей;
- 2) уповноважені підрозділи органів Національної поліції України;
- 3) органи управління освітою, навчальні заклади, установи та організації системи освіти;
- 4) органи охорони здоров'я, установи та заклади охорони здоров'я;
- 5) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги; суди;
- 6) прокуратура;
- 7) уповноважені органи з питань пробації [5].

(частина 3 статті 6 Закону України
«Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

1.2.11. Які заклади належать до загальних служб підтримки постраждалих осіб?

До загальних служб підтримки постраждалих осіб належать заклади, які, в тому числі, надають допомогу постраждалим особам:

- 1) центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- 2) притулки для дітей;
- 3) центри соціально-психологічної реабілітації дітей;
- 4) соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка);
- 5) центри соціально-психологічної допомоги;
- 6) територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг);

7) інші заклади, установи та організації, які надають соціальні послуги постраждалим особам [5].

(частина 4 статті 6 Закону України
«Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

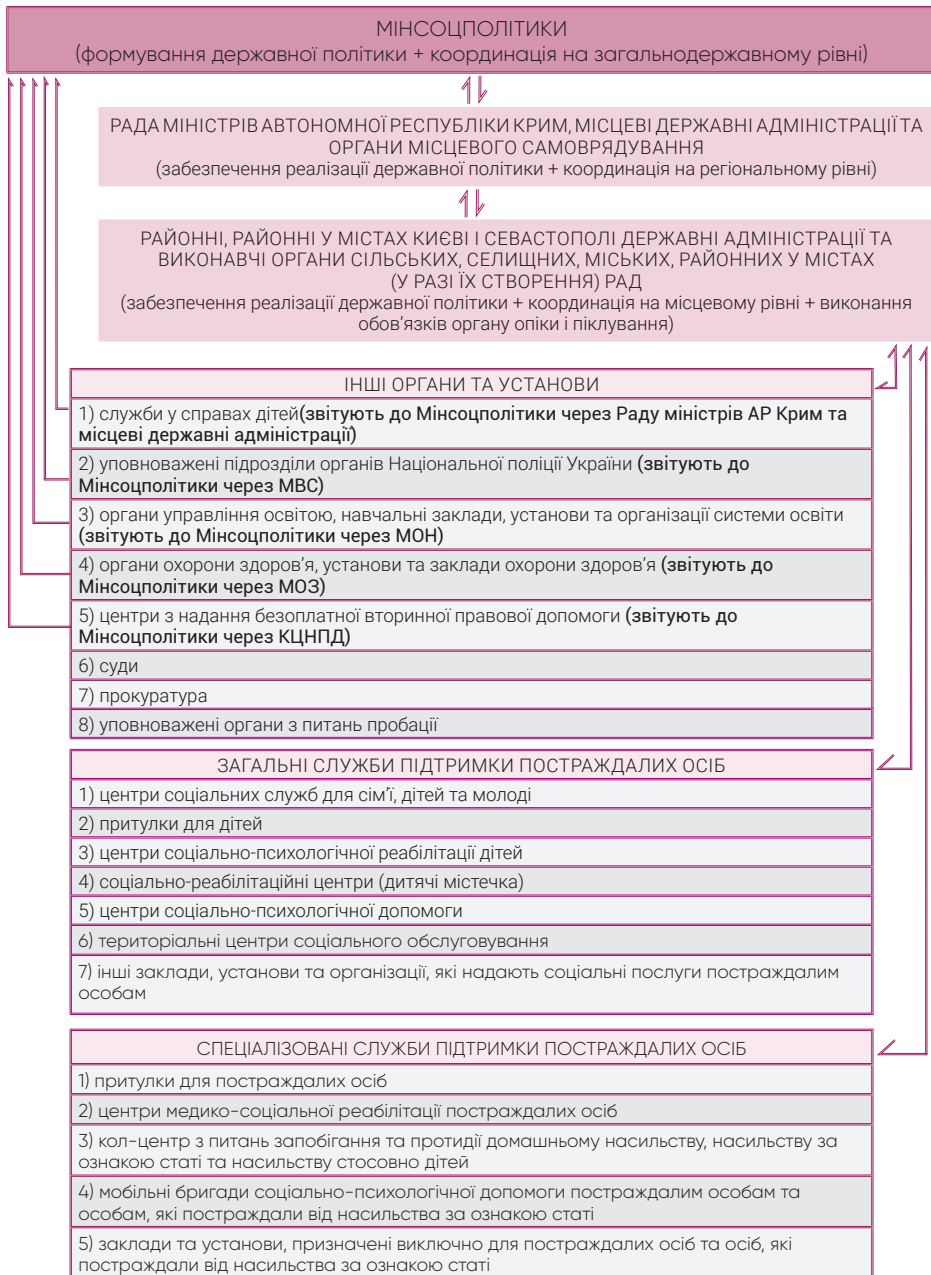
1.2.12. Які заклади належать до спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб?

До спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб належать:

- 1) притулки для постраждалих осіб,
- 2) центри медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб,
- 3) кол-центр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей,
- 4) мобільні бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим особам та особам, які постраждали від насильства за ознакою статі,
- 5) денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі,
- 6) спеціалізована служба первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі,
- 7) інші заклади та установи, призначені виключно для постраждалих осіб та осіб, які постраждали від насильства за ознакою статі [5].

(частина 4 статті 6 Закону України
«Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

1.2.13. Як схематично виглядає система суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству ?

1.2.14. Чи можуть здійснювати заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству інші заклади, установи та громадяни?

Так, одним із основних принципів діяльності, спрямованої на запобігання та протидію домашньому насильству, є визнання суспільної небезпеки домашнього насильства та забезпечення нетерпимого ставлення до будь-яких проявів домашнього насильства. Тому до системи суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, входять громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах. Якщо таким особам стало відомо про вчинення домашнього насильства, зокрема, якщо постраждалими особами стали або можуть стати діти, законом на них покладається обов'язок невідкладно повідомити про це до районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад, уповноважених підрозділів органів Національної поліції України або до цілодобового кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей. Проте вони можуть здійснювати й інші заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та/або насильству за ознакою статі.

У здійсненні заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема, виявленні фактів домашнього насильства, наданні допомоги та захисту постраждалим особам, можуть також брати участь підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, громадські об'єднання та іноземні неурядові організації, фізичні особи – підприємці, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги, а також фізичні особи, які надають соціальні послуги, у тому числі послуги патронату над дітьми [5].

(частина 5 статті 6 Закону України
«Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

1.2.15. Чи враховано міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії домашньому насильству у вітчизняному законодавстві?

Так, система запобігання домашньому насильству в Україні, яка існувала попередні 16 років, була суттєво удосконалена з урахуванням позитивної й негативної вітчизняної та зарубіжної

практики. Зокрема, враховано позитивний досвід англосаксонських країн щодо: посилення повноважень державних органів, підвищення компетентності їх працівників; широкого залучення громадськості до вирішення проблеми насильства, зокрема, надання підтримки постраждалим, виховання суспільства, передусім молоді, на нових гуманістичних засадах; передачі інформації про випадки насильства до служб у справах дітей та сім'ї для роботи соціальних фахівців з постраждалими; контролю служби пробації за проходженням корекційних психологічних програм щодо домашніх агресорів.

Доречними інструментами практики континентальної Європи виявились: створення міжвідомчих спеціалізованих органів з метою координації спільної діяльності суб'єктів протидії домашньому насильству; створення та розміщення у загальному доступі інтерактивної карти з узагальненими контактними даними державних органів, уповноважених на попередження та протидію насильству та недержавних інституцій, які надають соціальні послуги у цій сфері; закріплення пріоритету особистих прав на захист життя та здоров'я над майновими правами щодо домоволодіння через винесення рішень про зобов'язання кривдника залишити місце проживання постраждалої особи.

Позитивним досвідом країн Східної Європи є: осуд та суворе ставлення до кривдників (скорочення термінів розслідування сімейних злочинів; більш суворі покарання за вчинення злочинів над близькою особою і ще більш суворі – за вчинення злочинів над особами, які знаходяться під охороною; право виселення кривдника із спільного помешкання; відміна положення щодо зобов'язання забезпечити йому місце проживання); посилення ролі органів місцевого самоврядування; систематизоване документування інформації про випадки домашнього насильства; створення цілодобової телефонної лінії; інформування постраждалих про органи, до яких вони можуть звернутися за допомогою, коли будуть готові [20].

І, безперечно, надзвичайно важливою для удосконалення українського законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стала заснована на найкращому досвіді Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (або Стамбульська конвенція). Мабуть, однією із найбільш значущих новацій авторів Конвенції, стала побудова її структури на підставі «Принципу 4Р».

1.2.16. Що таке «Принцип 4Р»?

Так званий «Принцип 4Р» (англ. Prevention, Protection, Prosecution, Integrated Policies, або попередження нових випадків, забезпечення захисту і підтримки постраждалих та надання їм послуг, притягнення кривдників до відповідальності, скоординовані політики, які забезпечують комплексний інтегрований підхід) – система основних напрямів діяльності із запобігання та протидії насильству над жінками та домашньому насильству.

Подібно до інших конвенцій Ради Європи останнього часу, Стамбульська конвенція має структуру, що складається з трьох елементів: профілактика, підтримка постраждалих, переслідування кривдників [38]. У той же час, оскільки ефективне реагування на всі форми насильства, що охоплюються цією Конвенцією, вимагає більшого, ніж заходи в цих трьох напрямках, автори визнали за необхідне внести ще один елемент (комплексну політику) [31].

Зверніть увагу: оскільки терміни «Prevention», «Protection», «Prosecution», «Integrated Policies» є, по-перше, дещо умовними скороченими назвами і, по-друге, запозичені з англійської мови, тож у літературі зустрічаються й інші форми їх перекладу, які також є правильними.

1. Попередження нових випадків. Профілактика, або превенція, передбачає необхідність вжиття заходів для заохочення змін у соціальних і культурних моделях поведінки жінок та чоловіків з метою викорінення упереджень, звичаїв, традицій та всіх інших практик, які ґрунтуються на ідеї неповноцінності жінок або на стереотипних ролях жінок та чоловіків і для запобігання всім формам насильства. Всі члени суспільства, особливо чоловіки і хлопці, заохочуються активно сприяти запобіганню всім формам насильства, а культура, звичаї, релігія, традиція або так звана «честь» не повинні розглядатися як виправдання будь-яких актів насильства.

Цей напрям розкривається у главі III Стамбульської конвенції – Prevention (запобігання, недопущення тощо).

2. Послуги та захист постраждалих здійснюються через надання послуг поліцією (первинне втручання та припинення насильства), закладами і установами охорони здоров'я (збереження життя і здоров'я особи), неурядовими організаціями, бюро та центрами правової допомоги, органами прокуратури, судовими органами (доступ до правосуддя), загальними та спеціалізованими

службами підтримки постраждалих осіб, такими як притулки, телефонні «гарячі лінії» та інші.

Вони полягають у вжитті необхідних заходів, спрямованих на: уникнення повторного вчинення насильства, надання самостійності та економічної незалежності постраждалим від насильства, урахуванні особливих потреб уразливих осіб, у тому числі постраждалих дітей, отриманні відповідної та своєчасної інформації про доступні служби підтримки та правові заходи мовою, яку розуміють постраждалі особи. При цьому усі задіяні фахівці повинні розуміти реалії та проблеми жертв домашнього насильства і сприяти в їхньому прагненні відновити своє життя, а надання послуг не повинно залежати від готовності постраждалої особи висунути обвинувачення або свідчити проти свого кривдника.

Цей напрям розкривається у главі IV Конвенції – Protection and support (захист і підтримка, послуги тощо).

3. Для належного *Притягнення кривдника до відповідальності* необхідні такі складові: по-перше, наявність норм матеріального цивільного, кримінального, адміністративного права, за допомогою яких постраждалим особам забезпечуються належні засоби правового захисту стосовно правопорушника; по-друге, забезпечення постраждалих осіб належними засобами правового захисту стосовно державних органів, які не виконали свого обов'язку вжити необхідних запобіжних або захисних заходів у межах своїх повноважень; по-третє, забезпечення права постраждалих осіб на компенсацію від осіб, що вчинили акт домашнього насильства; по-четверте, забезпечення того, щоб розслідування та судові провадження стосовно домашнього насильства здійснювалися без неналежних затримок і з урахуванням прав постраждалої особи на всіх стадіях кримінального провадження.

Цей напрям розкривається у главах V – Substantive law (матеріальне право) та VI Стамбульської конвенції – Investigation, prosecution, procedural law and protective measures (розслідування, кримінальне переслідування, процесуальне право та захисні заходи).

4. *Скоординовані Політики*, які забезпечують комплексний інтегрований підхід, вимагають координації зусиль та вжиття всіх відповідних заходів для запобігання та протидії домашньому насильству за допомогою ефективного співробітництва між усіма органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, організаціями громадянського суспільства, а також громадянами України,

іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах. З цією метою призначаються офіційні органи, відповідальні за координацію, виконання, моніторинг і оцінку політики та заходів для запобігання насильству, а також збір, аналіз і поширення даних про випадки всіх форм насильства (фізичного, психологічного, економічного сексуального).

Цей напрям розкривається у главі II Конвенції – Integrated policies and data collection (комплексна політика і збір даних) [15; 31; 36].

1.2.17. Що таке скоординоване міжвідомче реагування на домашнє насильство?

Скоординоване міжвідомче реагування на домашнє насильство є цілісним і скоординованим підходом, спрямованим на забезпечення взаємовідповідності, взаємозв'язку програм і заходів, розроблених і реалізованих різними суб'єктами, спрямованих на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства. Воно засноване на партнерстві та співробітництві між спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, іншими органами та установами, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (службами у справах дітей, уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України, органами, закладами, установами та організаціями системи освіти, органами, установами та закладами охорони здоров'я, центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги, судами, прокуратурою, уповноваженими органами з питань пробації), загальними та спеціалізованими службами підтримки постраждалих осіб. Міжвідомче реагування на домашнє насильство вимагає дотримання усіма ними спільних філософії, принципів і стандартів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [5; 27; 35].

1.2.18. Для чого потрібне скоординоване міжвідомче реагування на домашнє насильство?

Скоординованість міжвідомчого реагування є цінною передусім для постраждалої особи, яка відчуватиме, що працює налагоджена система реагування, що можна уникнути повторного травмування при зверненні до наступного суб'єкта, що заходи вживатимуться своєчасно і послідовно, що системі можна довіряти, що кожен випадок дістає належного реагування і це зменшує ймовірність рецидиву.

1.3. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ (ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА; ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПОСАДОВИХ ОСІБ ЗА НЕДОТРИМАННЯ ВИМОГ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ)

1.3.1. Які обов'язки щодо забезпечення реагування на домашнє насильство та насильство за ознакою статі покладаються на державу міжнародними стандартами?

Стамбульська конвенція, принципи та дух якої відображені у вітчизняному законодавстві про запобігання та протидію домашньому насильству та насильству за ознакою статі, визнає насильство стосовно жінок водночас і порушенням прав людини, і видом дискримінації. Тож наша держава зобов'язана забезпечити:

- реагування на таке насильство з тим, щоб відповідні державні органи належним чином запобігали насильству, розслідували факти насильства, притягали до відповідальності кривдників;
- захист, надання допомоги і відшкодування шкоди постраждалим.

Тобто Україна, по-перше, повинна зробити усе можливе, аби не допустити вчинення актів насильства по відношенню до жінок з боку державних органів, посадових та службових осіб та інших суб'єктів, які діють від імені держави, а, по-друге, застосовувати до кривдників належні заходи щодо вчинених ними актів насильства. Це вимагає удосконалення як матеріального права, так і процесуального законодавства. Зокрема, необхідним є закріплення у цивільному, кримінальному, адміністративному законодавстві спеціальних норм, які захищають права постраждалих як від посягань з боку кривдників, так і від невиконання або неналежного виконання своїх обов'язків з боку представників державних органів та органів місцевого самоврядування.

Стамбульська конвенція визначає як злочини різні форми насильства щодо жінок, а також домашнє насильство, що є одним з багатьох її досягнень. Крім того, відповідно до вимог цієї конвенції державам – сторонам потрібно забезпечити, щоб культура, традиції чи так звана «честь» не розглядалися як виправдання для будь-якої з перелічених вище форм насильства.

Україна забезпечила криміналізацію, зокрема, систематичного психологічного, економічного та фізичного насильства, сексуального насильства та зґвалтування, каліцтва статевих органів, примусового шлюбу, примусового аборту та примусової стерилізації. Окрім цього, у вітчизняному законодавстві закріплено широкий спектр питань, спрямованих на припинення безкарності кривдників, у тому числі стосовно негайного і належного реагування на всі форми насильства, ефективного розслідування та недопущення надмірних зволікань при розгляді справ за фактами насильства.

1.3.2. Які заходи реагування на факти домашнього насильства щодо кривдника передбачено українським законодавством?

Декларуючи нульову толерантність до домашнього насильства і визнаючи його суспільну небезпеку, Україна впровадила нові підходи до протидії цьому соціальному явищу.

По-перше, Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» суттєво оновлено систему спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству. Спеціальні заходи є особливими формами реагування поліції, суду та місцевих органів влади на вчинення домашнього насильства й спрямовані як на забезпечення безпеки постраждалої особи, так і на зміну насильницької поведінки кривдника, формування у нього нової, неагресивної психологічної моделі поведінки у приватних стосунках.

Закон виокремлює такі спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству:

- 1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника;
- 2) обмежувальний припис стосовно кривдника;
- 3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи;
- 4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників [5].

Ці спеціальні заходи є заходами щодо протидії домашньому насильству, а не видами юридичної відповідальності. Тобто самі по собі вони не є стягненням або покаранням, не носять репресивно-карального характеру, а їх виконання не тягне будь-яких негативних наслідків для особи. Натомість за їх невиконання кривдник може бути притягнений до адміністративної або кримінальної відповідальності. Застосування до кривдника того чи іншого спеціального заходу не виключає можливість притягнення його до адміністративної або кримінальної відповідальності.

По-друге, у прикінцевих положеннях Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та у Законі України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» закріплено зміни до законодавства, якими посилено відповідальність кривдника за вчинення ним домашнього насильства.

1.3.3. Постраждалій особі достатньо викликати поліцію, щоб кривдника притягли до відповідальності?

Ні. Звернення до правоохоронних органів і суду з метою притягнення кривдників до адміністративної відповідальності є правом постраждалих осіб. Відповідно, якщо домашнє насильство було вчинено стосовно дорослої дієздатної особи, вона має право висловити своє бажання на притягнення кривдника до адміністративної відповідальності. Це означає, що постраждала особа повинна написати про це заяву на ім'я начальника відділу поліції. Заява пишеться у довільній формі.

Після цього уповноважені на те посадові особи органів Національної поліції встановлюють, чи є у діях (бездіяльності) особи ознаки складу правопорушення. Якщо так – складають протокол про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 173-2 КУпАП, збирають інші необхідні матеріали та передають їх до суду.

Потерпіла особа має право знайомитися з матеріалами справи, заявляти клопотання, при розгляді справи користуватися правовою допомогою адвоката, іншого фахівця у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, оскаржувати постанову по справі про адміністративне правопорушення, її може бути опитано як свідка [5; 13; 14].

1.3.4. За які діяння кривдника настає адміністративна відповідальність?

Кодекс України про адміністративні правопорушення містить спеціальну норму, якою передбачено відповідальність за вчинення діянь, пов'язаних з домашнім насильством, насильством за ознакою статі, – статтю 173-2 «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування»:

Стаття 173-2. Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування

Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі його винесення, –

тягнуть за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до семи діб.

Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, –

тягнуть за собою накладення штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб.

Кодекс України про адміністративні правопорушення містить ще декілька норм, які охоплюють діяння, пов'язані з домашнім насильством. Наприклад, стаття 180 КУпАП передбачає відповідальність за доведення неповнолітнього до стану сп'яніння батьками неповнолітнього, або особами, які їх замінюють, або іншими особами. А стаття 184 КУпАП – ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей [13].

1.3.5. За які діяння кривдника настає кримінальна відповідальність?

Пов'язані з домашнім насильством діяння кривдника, які носять суспільно небезпечний характер, кваліфікуються як злочини. Відповідно до вимог Стамбульської конвенції в Україні криміналізовано домашнє насильство та різні форми насильства щодо жінок [2; 17]. Зокрема, у Кримінальному кодексі України:

1) визнано злочинами:

- домашнє насильство – як окремий злочин (ст. 126-1 КК), а у випадку вчинення інших злочинів – обтяжуючою обставиною (ст. ст. 67, 152, 153 КК);
- примушування до шлюбу (ст. 151-2 КК);
- сексуальне насильство (ст. 153 КК);
- каліцтво статевих органів (ст. 121 КК);
- примушування до стерилізації (ст. 134 КК);
- примушування до аборту (ст. 134 КК);
- невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників (ст. 390-1 КК);

2) оновлено визначення зґвалтування (ст. 152 КК);

3) жорстоке поводження та приниження, що мають системний характер, визнано пом'якшуючою обставиною для постраждалих, які вчинили насильницький злочин проти кривдника (ст. 66, 116, 123 КК);

4) введено судову процедуру щодо застосування обмежувальних заходів (ст. 79, 91-1 КК).

Стаття 126-1. Домашнє насильство

Домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, –

карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років

Якщо насильницькі діяння вчинено не систематично, або наслідки, які настали внаслідок насильства чи інші обставини не охоплюються статтею 126-1 КК, вони потребують додаткової кваліфікації за іншими статтями Кримінального кодексу, у тому числі:

- *фізичне насильство* – за статтями 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 134, 135, 136, 146 КК та іншими;
- *психологічне насильство* – за статтями 129, 146, 149, 150, 150-1, 296, 303, 304 КК та іншими;
- *сексуальне насильство* – за статтями 152, 153, 154, 155, 156 КК;
- *економічне насильство* – за статтями 150, 150-1, 164, 165, 166, 167, 169, 181, 185, 186, 187, 190, 194, 195 КК та іншими.

1.3.6. Чи передбачена в Україні відповідальність посадових і службових осіб за недотримання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

Так. Держава несе відповідальність за протиправні акти, вчинені її представниками. Загальною вимогою є те, що чиновники повинні поважати закон і утримуватися від актів, які вважаються протиправними в міжнародному праві, а також захищати громадян від вчинення таких актів іншими недержавними суб'єктами. Тож Україна, щоб забезпечити недопущення актів насильства за ознакою статі з боку державних органів, посадових осіб, представників установ та інших суб'єктів, які діють від імені держави, а також забезпечити застосування належних заходів щодо актів домашнього насильства та насильства за ознакою статі, вчинених недержавними суб'єктами, таку відповідальність закріпила у законі [5].

(стаття 31 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

1.3.7. Які категорії посадових і службових осіб несуть відповідальність за недотримання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

Відповідно до законодавства про адміністративну, дисциплінарну цивільну, кримінальну відповідальність, а також норм постанови Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» такий відповідальності підлягають:

- заступники голів Ради міністрів АР Крим, обласних, Київської і Севастопольської міських держадміністрацій,

відповідальні за координацію заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

- заступники голів районних, районних у містах Києві і Севастополі держадміністрацій, які є координаторами з питань здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Відповідно до закону, координатор є персонально відповідальним за забезпечення своєчасного та ефективного вжиття заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі;
- уповноважені особи (працівники структурного підрозділу) районних, районних у містах Києві і Севастополі держадміністрацій, які проводять роботу з прийому та реєстрації заяв і повідомлень про вчинення насильства, координації заходів реагування на факти вчинення насильства, надання допомоги і захисту постраждалим особам, а також роботу з кривдниками;
- заступники голів (за наявності) міського голови, голови виконавчого органу ради об'єднаної територіальної громади (далі – ОТГ), міської (у місті обласного значення), районної у місті (у разі її утворення) ради, які є координаторами з питань здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Відповідно до закону, координатор є персонально відповідальним за забезпечення своєчасного та ефективного вжиття заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі;
- відповідальні працівники виконавчого комітету (структурного підрозділу) виконавчих органів рад об'єднаних територіальних громад, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, які проводять роботу з прийому та реєстрації заяв і повідомлень про вчинення насильства, координації заходів реагування на факти вчинення насильства, надання допомоги і захисту постраждалим особам, а також роботу з кривдниками;
- відповідальні працівники виконавчого комітету сільських, селищних рад, які проводять роботу з прийому та реєстрації

заяв і повідомлень про вчинення насильства, координації заходів реагування на факти вчинення насильства, надання допомоги і захисту постраждалим особам, а також роботу з кривдниками;

- сільські, селищні голови, старости (у разі їх обрання) сіл, селищ, які є персонально відповідальними за забезпечення своєчасного та ефективного вжиття заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі на території села, селища;
- посадові та службові особи, на яких покладено обов'язок виявляти факти домашнього насильства стосовно дитини або за участю дитини, організовувати та здійснювати роботу з постраждалою дитиною, дитиною-кривдником;
- посадові та службові особи, на яких покладено обов'язок виявляти, організовувати та здійснювати роботу з недієздатними особами, які є кривдниками або постраждалими особами, які є недієздатними особами чи особами, цивільна дієздатність яких обмежена;
- посадові та службові особи уповноважених підрозділів органів Національної поліції України, на яких покладено обов'язок здійснювати заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- відповідальні за координацію заходів стосовно постраждалих осіб особи закладів охорони з числа заступників керівника закладу;
- уповноважені посадові особи закладів освіти, відповідальні за проведення невідкладних заходів реагування у разі виявлення фактів насильства та/або отримання заяв/повідомлень від постраждалої особи/інших осіб;
- посадові та службові особи центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги;
- судді;
- посадові та службові особи прокуратури;
- посадові та службові особи уповноважених органів з питань пробації;
- посадові та службові особи загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб.

1.3.8. До яких видів відповідальності можуть бути притягнені посадові та службові особи у випадку недотримання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, ККУ	АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, КУПАП	ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ»	МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ»
Ст. 364, 365, 367	Ст. 184-2, 186	Ст. 64, 65	Ст. 80

Крім цього, постраждала особа також може звернутись до Європейського суду з прав людини [34], оскільки визнано, що домашнє насильство – це проблема приватної особи і суспільства, що покладає на органи влади зобов'язання забезпечити належний захист від домашнього насильства (справи *Осман п. Великобританії (1998)*, *А. п. Великобританії (1998)*, *Контрова п. Словаччини (2004)*, *Беваква і С. п. Болгарії (2008)*, *Опуз п. Туреччини (2009)* тощо).

РОЗДІЛ 2. КОМПЛЕКСНИЙ ІНТЕГРОВАНИЙ ПІДХІД ДО ПОДОЛАННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

2.1. ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

2.1.1. Яким нормативно-правовим актом визначаються основні засади діяльності суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

Основні засади такої діяльності закріплено в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (стаття 4). Вони відповідають положенням Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами та лежать в основі розроблених підзаконних нормативно-правових актів.

Ці принципи стали фундаментом, на якому була побудована вітчизняна модель запобігання та протидії домашньому насильству. Тож усі без винятку суб'єкти, які стали частиною міжвідомчого механізму протидії домашньому насильству, повинні дотримуватися переліку основних засад, на яких ґрунтуються їх втручання, надання допомоги та послуг, ставлення та поведінка при реагуванні на випадки насильства.

Контроль за узгодженістю та дотриманням цих принципів здійснює установа/організація, що займається координацією міжвідомчого реагування на домашнє насильства, і, отже, вони повинні гарантувати, що всі інші суб'єкти виконують їх. Особисті переконання, ставлення, стереотипи чи навіть упередження будь-яких фахівців залучених органів не повинні впливати на дотримання ними цих керівних принципів [5].

(стаття 4 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

2.1.2. Чого вдалося досягти закріпленням цих принципів у вітчизняному законодавстві?

За допомогою цих засад у законі:

- відображається підхід, орієнтований на потреби постраждалої особи;
- утверджено пріоритетність прав та основоположних свобод людини;
- закріплено обов'язок держави приділяти належну увагу до кожного факту домашнього насильства;
- забезпечується невідворотність покарання для кривдників та запобігання новим інцидентам;
- посилюються можливості дотичних органів та служб;
- утверджено принципи недискримінації та нульової толерантності до насильства.

Тепер більш детально розглянемо кожен із закріплених у Законі «Про запобігання та протидію домашньому насильству» принципів.

2.1.3. Що означає гарантування постраждалим особам безпеки та основоположних прав і свобод людини й громадянина, зокрема, права на життя, свободу та особисту недоторканність, на повагу до приватного та сімейного життя, на справедливий суд, на правову допомогу, з урахуванням практики Європейського суду з прав людини?

При здійсненні будь-яких заходів профілактики або реагування на факти домашнього насильства на першому місці завжди повинно бути убезпечення постраждалих від неправомірних діянь кривдника. Суб'єкти, яким стало відомо про факт домашнього насильства, у першу чергу повинні вжити всіх необхідних заходів для його припинення. У випадку загрози життю і здоров'ю безпека постраждалих вважається важливішою за все інше (наприклад, за збереження стосунків, за можливість користування кривдником своїм майном тощо).

Держава також гарантує, що при здійсненні діяльності у сфері запобігання та протидії домашньому насильству у центрі уваги кожного суб'єкта мають бути права людини. Саме дотримання прав людини є критерієм оцінки правомірності їхніх дій або бездіяльності. Усі випадки втручання з боку держави в реалізацію людиною своїх прав оцінюються за сукупністю трьох елементів: воно має слугувати

правомірній, законній меті; невтручання може призвести до завдання істотної шкоди цій меті; шкода правам і свободам людини, що може бути завдана внаслідок невтручання, вагоміша за шкоду, завдану таким втручанням.

Українським законодавством передбачено право постраждалої особи на отримання безоплатної первинної (шляхом інформування про її права й свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення) та вторинної (шляхом створення рівних можливостей для доступу до правосуддя) правової допомоги. Постраждалій особі також надається можливість звернення до суду (в тому числі Європейського суду з прав людини) у зв'язку із вчиненим щодо неї насильством або неналежним реагуванням на насильство з боку відповідних посадових осіб та справедливого й публічного розгляду справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом.

2.1.4. Що означає належна увага до кожного факту домашнього насильства під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

Принцип належної уваги є важливим юридичним стандартом для оцінки дій урядів держав, і з 1993 року займає чільне місце в міжнародних зусиллях по боротьбі з насильством щодо жінок (наприклад, він використовувався для встановлення відповідальності уряду за триваючу практику проведення операцій, які калічать жіночі статеві органи).

За допомогою цього принципу підкреслюється відповідальність держави за здійснення запобігання, розслідування та покарання актів домашнього насильства незалежно від того, ким вони вчинені – представниками держави чи приватними особами. Таким чином, уряд несе відповідальність не лише за дії своїх власних агентів, до числа яких можуть входити співробітники правоохоронних органів, військові або представники цивільної влади, а й також він повинен докладати зусиль для розробки та забезпечення дотримання законів, які зменшать ризик насильницької поведінки. Уряд, який не вживає таких заходів, може бути звинувачений у невиконанні своїх обов'язків з дотримання прав людини або, що ще гірше – у порушенні прав людини.

2.1.5. Що означає врахування непропорційного впливу домашнього насильства на жінок і чоловіків, дітей та дорослих, дотримання принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

Україна обрала ґендерно-нейтральний підхід до вирішення проблеми запобігання домашньому насильству на законодавчому рівні та створила механізм рівного юридичного захисту для всіх осіб, які від нього страждають, та рівної юридичної відповідальності для всіх осіб, які його вчинили. Тим не менш, через різні фактори (нерівність у фізичних можливостях, віці, стані здоров'я, фінансовому та матеріальному становищі тощо) більш уразливими від домашнього насильства все ж є жінки, діти, літні люди. Тому програми допомоги та соціальні послуги, які на сьогодні діють, більшою мірою розраховані саме на ці категорії постраждалих від домашнього насильства. Хоча важливим завданням залишається розробка та впровадження окремих ефективних програм для кривдників та постраждалих залежно від їхнього віку та статі, а також створення притулків для постраждалих від домашнього насильства чоловіків.

2.1.6. Що означає визнання суспільної небезпеки домашнього насильства та забезпечення нетерпимого ставлення до будь-яких проявів домашнього насильства?

Суспільна небезпечність домашнього насильства проявляється як у заподіянні реальної фізичної, матеріальної та моральної шкоди потерпілим, так і в так званих «похідних наслідках». Наприклад, встановлено, що споглядання дітьми за постійними проявами домашнього насильства є настільки ж травматичним, як і безпосереднє його переживання. Такі діти мають схильність до депресій, проявляють симптоми деперсоналізації, часто пропускають заняття через нездужання психосоматичного характеру; характеризуються високим ступенем алкоголізації і наркотизації, зухвалою сексуальною та девіантною поведінкою, дромоманією¹. У дорослому віці у них підвищується ризик різних психічних захворювань, зокрема, тривожних станів, неврозів,

¹ **Дромоманія** – прагнення до втечі з дому, подорожування. У дітей (особливо хлопчиків) така поведінка виражає глибоке переживання образи, страху, протест, прагнення висловлювати власну думку тощо. Часто пов'язано із відсутністю належної уваги з боку рідних, надмірною завантаженістю або, навпаки, незайнятістю дитини, жорстокістю батьків.

депресії. Саме тому вітчизняне законодавство визнало, що постраждалою дитиною є не лише особа віком до 18 років, яка безпосередньо його зазнала, а й дитина, яка стала свідком (очевидцем) такого насильства. Визнання суспільної небезпеки домашнього насильства також означає необхідність встановлення адекватної юридичної відповідальності за будь-які його прояви.

Проте криміналізація актів домашнього насильства сама по собі не є запорукою того, що коло насильства буде розірване. Для цього у суспільстві потрібно сформулювати «нульову толерантність» до будь-яких його проявів. Цей принцип означає, що суспільство має бути повністю нетерпимим до насильства, а жертви кривдників не мають боятися або соромитися говорити про випадки жорстокості поведінки та звертатися по допомогу, коли вона потрібна.

2.1.7. Що означає повага та неупереджене і небайдуже ставлення до постраждалих осіб з боку суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, забезпечення пріоритетності прав, законних інтересів та безпеки постраждалих осіб під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

Дотримуватись цього принципу – це рахуватися з інтересами постраждалої особи, дотримуватися прийняттого для неї формату спілкування і взаємодії, бачити в ній не об'єкт надання допомоги та захисту від домашнього насильства, а рівноправного суб'єкта, не звинувачувати постраждалу особу у вчиненому щодо неї насильстві. У випадку протиставлення прав і законних інтересів кривдника та постраждалої особи держава визнає пріоритетність прав, законних інтересів та безпеки постраждалих осіб та вимагає від суб'єктів, які здійснюють заходи щодо запобігання та протидії домашньому насильству, їх забезпечення.

2.1.8. Що означає конфіденційність інформації про постраждалих осіб та осіб, які повідомили про вчинення домашнього насильства?

Принцип конфіденційності означає, що інформація про постраждалих осіб та осіб, які повідомили про вчинення домашнього насильства, отримана фахівцями під час здійснення заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, не підлягає свідомому чи

випадковому розголошенню. Звіти про професійну діяльність, результати досліджень та публікації мають бути складені у формі, що виключає ідентифікацію особи оточуючими людьми. Обробка персональних даних про особу, яка повідомила про вчинення насильства, або про постраждалу особу здійснюється за згодою такої особи або її законного представника з дотриманням вимог Закону України «Про захист персональних даних».

Дотримання принципу конфіденційності забезпечує недоторканність приватного життя постраждалих осіб та осіб, які повідомили про вчинення домашнього насильства, виступає гарантією їхнього соціального статусу, запорукою їх особистої свободи, мінімальної залежності від зовнішніх сил та має суттєве значення для ефективного контролю людиною за подіями свого життя.

2.1.9. Що означає добровільність отримання допомоги постраждалими особами, крім дітей та недієздатних осіб?

За загальним правилом, отримання допомоги постраждалими особами ґрунтується на їх вільному волевиявленні. Саме постраждала особа визначає, чи бажає вона звертатись до тих чи інших органів та установ, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, отримати ті чи інші соціальні послуги, медичну, соціальну, психологічну, правову допомогу. Для прийняття обґрунтованого, зваженого рішення з цього питання кожен суб'єкт, до якого звернулась постраждала особа, має надати повну та вичерпну інформацію про її права, послуги і допомогу, якими вона може скористатися.

Проте, якщо від домашнього насильства постраждали діти або недієздатні особи, надання згоди на отримання допомоги вирішується їх законним представником або органом опіки і піклування.

2.1.10. Що означає врахування особливих потреб та інтересів постраждалих осіб, зокрема, осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку?

На жаль, особи з інвалідністю, вагітні жінки, діти, недієздатні особи, особи похилого віку та деякі інші категорії осіб мають більш високий ризик постраждати від домашнього насильства. Крім

того, їх уразливий стан часто перешкоджає отриманню необхідної допомоги. Тому принцип урахування особливих потреб та інтересів постраждалих осіб передбачає як забезпечення рівного доступу таких осіб до наявних послуг (соціальний захист, медичне обслуговування, кримінальне правосуддя), так і надання спеціалізованих цільових послуг, що відповідають конкретним потребам цих уразливих груп.

2.1.11. Що означає ефективна взаємодія суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, з громадськими об'єднаннями, неурядовими організаціями, засобами масової інформації та іншими заінтересованими особами?

Досвід протидії домашньому насильству свідчить, що жодна установа або інституція не може впоратись із цією проблемою самостійно. Ефективна відповідь на домашнє насильство вимагає узгоджених дій багатьох різних учасників. Результати є кращими, коли правоохоронні органи, суд, соціальні служби, медичні та освітні заклади, органи та служби у справах дітей під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству об'єднують свої зусилля з громадськими об'єднаннями, неурядовими організаціями та іншими відповідними партнерами. Перевага останніх полягає у можливості залучення донорських коштів та меншій зарегульованості діяльності, через що вони можуть запроваджувати новітні форми і методи діяльності [27; 35].

У зв'язку із цим вітчизняне законодавство передбачило необхідність здійснення комплексної і скоординованої політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству за участю як урядових установ і органів влади різного рівня, так і громадських об'єднань, неурядових організацій, засобів масової інформації та інших заінтересованих осіб.

2.2. ЦІЛІ, ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІЇ МІЖВІДОМЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

2.2.1. Які важливі виклики та загрози постають у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

На основі проведеного у 2015 році дослідження експерти Ради Європи визначили основні чинники, які можуть завадити ефективному системному реагуванню на насильство. Частина з них залишаються актуальними й сьогодні:

- часто основна увага під час реагування на факти домашнього насильства та насильства за ознакою статі зосереджується на кривдникові, а не на постраждалій особі;
- залучення занадто багатьох різних соціальних служб може негативно впливати на ефективність роботи;
- мляве реагування правоохоронних органів на випадки насильства та відсутність координації їхніх дій з іншими органами у таких випадках;
- постраждала особа не має можливості безоплатно отримати медичні послуги;
- нечіткість і заплутаність системи реагування на факти насильства та направлення постраждалих для отримання додаткових послуг як для самої постраждалої особи, так і для залучених суб'єктів;
- службам загальної підтримки постраждалих осіб бракує людських та фінансових ресурсів;
- навіть у тих місцях, де служби спеціальної підтримки жінок існують, їхня кількість є дуже обмеженою;
- відсутній відповідний механізм направлення на отримання спеціалізованої консультаційної допомоги (психологічна, правова консультація тощо);
- реагування на факти насильства здійснюється без урахування оцінки ризиків продовження чи повторного вчинення насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи [10].

2.2.2. Як міжвідомча взаємодія у сфері запобігання та протидії домашньому насильству може вирішити ці проблеми?

Міжвідомча взаємодія під час здійснення запобіжної діяльності та при безпосередньому реагуванні на конкретні факти домашнього насильства дозволяє досягти низки позитивних результатів:

- постраждалі особи отримають необхідні допомогу, захист і підтримку завдяки низці ефективних, своєчасних і послідовних послуг;
- покращиться якість послуг, які надаються постраждалим особам, і знизиться ризик повторного вчинення насильства: завдяки навчанню (в тому числі спільному) фахівці усіх залучених до запобігання та протидії домашньому насильству суб'єктів отримають необхідні знання і навички та зможуть надати ефективну допомогу та послуги, адаптовані до потреб конкретної постраждалої особи;
- підвищиться довіра постраждалих осіб, зросте їх готовність звернутися за допомогою до уповноважених установ (організацій) і збільшиться кількість таких звернень;
- призведе до глибоких і стійких змін і допоможе забезпечити нетерпиме ставлення до будь-яких проявів домашнього насильства як на рівні окремої громади, так і на загальнодержавному рівні.

2.2.3. Чи закріплено необхідність міжвідомчої взаємодії у міжнародних стандартах та вітчизняному законодавстві?

Так. Стаття 18 Стамбульської конвенції закріплює необхідність забезпечення ефективної співпраці між усіма державними органами, в тому числі судами, прокуратурою, правоохоронними органами, місцевими та регіональними органами влади, а також неурядовими організаціями та іншими відповідними органами та організаціями, які здійснюють захист та підтримку постраждалих та свідків усіх форм насильства, на яких поширюється дія цієї Конвенції, в тому числі шляхом направлення таких осіб до загальних та спеціалізованих служб підтримки.

В Україні ця норма імплементована шляхом закріплення відповідних положень як у Законі «Про запобігання та протидію домашньому насильству», так і в інших нормативно-правових актах, про які йшлося у питаннях 1.2.1 – 1.2.7.

2.2.4. В яких сферах здійснюється міжвідомча взаємодія?

Відповідно до міжнародних стандартів та вітчизняного законодавства міжвідомча взаємодія здійснюється як у сфері запобігання, так і у сфері протидії домашньому насильству.

Запобігання домашньому насильству – система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються.

Протидія домашньому насильству – система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки [5].

(стаття 1 Закону України
«Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

2.2.5. Які основні цілі міжвідомчої взаємодії у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

- Скоординоване запобігання домашньому насильству;
- забезпечення ефективної та практичної реалізації прав постраждалих осіб;
- інтегроване і різноспрямоване реагування на факти вчинення насильства, надання допомоги і захисту постраждалим особам, а також проведення роботи з кривдниками, використовуючи узгоджені міжвідомчі робочі правила та інструменти;

- забезпечення та спрощення доступу до служб підтримки для постраждалих осіб;
- отримання більш точних даних про конкретний факт домашнього насильства, історію і напрямки реагування та надання допомоги;
- забезпечення ведення звітності на всіх рівнях й усіма суб'єктами [19].

2.2.6. На яких базових принципах ґрунтується міжвідомча взаємодія у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

1. *Підхід, орієнтований на потреби постраждалої особи.* Для всіх суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, пріоритетними мають бути права, потреби і побажання постраждалої особи.
2. *Партнерство.* Міжвідомче реагування на домашнє насильство передбачає ефективну співпрацю і координацію залучених установ та організацій.
3. *Колективне управління.* Розробка стратегій, планів дій на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях, а також програм для постраждалої особи; їх реалізація, моніторинг та коригування мають здійснюватися на основі колективної участі.
4. *Стратегічне планування.* Запобігання та протидія домашньому насильству ґрунтується на загальних міжвідомчих стратегіях, з конкретними цілями і діями, закріпленими у програмах у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, розроблених та затверджених з урахуванням особливостей кожного конкретного регіону.
5. *Комплексні послуги.* Виходячи з наявних проблем та потреб постраждалої особи послуги мають надаватися через єдину для клієнтів контактну особу, яка приводить їх до повного пакета соціальних, медичних, правових, освітніх та інших послуг, максимально зосереджених у місці, територіально зручному для клієнтів.
6. *Запобігання.* Ефективний комплексний підхід, окрім іншого, визначає за пріоритет запобігання домашньому насильству.
7. *Звітування.* Усі залучені до діяльності у сфері запобігання та протидії домашньому насильству органи та установи повинні

забезпечити звітування її співробітників щодо здійснених заходів на виконання узгоджених програм і дотримання цих базових принципів у їх роботі.

8. *Сталість*. Незважаючи на політичні зміни, плинність або незаінтересованість кадрів, у випадку необхідності міжвідомчого реагування на домашнє насильство, залучені установи та організації повинні забезпечити всі умови для реалізації та підтримки цього підходу [19].

2.2.7. Які функції виконує міжвідомча взаємодія у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

Ефективне міжвідомче реагування на домашнє насильство є комплексним механізмом співробітництва, яке будується на основі здійснення таких функцій:

- 1) втручання (інтервенція, надання послуг);
- 2) ефективне перенаправлення;
- 3) підготовка фахівців;
- 4) документування, аналіз і передача даних;
- 5) запобігання та підвищення обізнаності;
- 6) координація [19].

2.2.8. Що розуміється під втручанням (інтервенцією, наданням послуг)?

Міжвідомче втручання (інтервенція, надання послуг) передбачає дієвий, ефективний та невідкладний захист постраждалих осіб, недопущення повторних випадків домашнього насильства, надання постраждалим особам комплексних послуг, які зменшують негативний вплив і наслідки домашнього насильства, запобігають їх подальшій травматизації.

Міжвідомче втручання надає також можливість визначити нагальні потреби постраждалих осіб і розробити, впровадити й контролювати виконання індивідуальних програм для постраждалих осіб відповідно до виявлених потреб і наявних ресурсів. Відповідно до вітчизняного законодавства суб'єктами, відповідальними за виконання програм для постраждалих осіб, є місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. Виконуються такі програми фахівцями, які пройшли підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації та представляють суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а

також іншими заінтересованими суб'єктами, що надають соціальні послуги із запобігання та протидії домашньому насильству. Важливо пам'ятати, що надання допомоги постраждалим особам не залежить від звернення таких осіб до правоохоронних органів чи суду, від їх участі у кримінальному або цивільному провадженні.

Окрім цього, міжвідомче втручання передбачає застосування до кривдників заходів із протидії продовженню або вчиненню нових актів насильства, з урахуванням оцінки ризиків (більш детально про ці заходи йшлося у питанні 1.3.2).

2.2.9. Як можна оцінити ефективність міжвідомчого втручання на факти насильства?

Для цього спробуйте дати відповіді на такі питання.

1. Які заклади, установи, організації діють на території вашої адміністративно-територіальної одиниці для забезпечення:
 - виявлення фактів домашнього насильства та своєчасного реагування на них з боку поліції, органів місцевого самоврядування;
 - безпечного простору для постраждалих осіб (з можливістю коротко- або довготермінового перебування);
 - надання медичних послуг, у тому числі екстреної медичної допомоги;
 - надання соціальних послуг, у тому числі із соціального посередництва;
 - надання психологічних послуг, у тому числі проведення психотерапевтичної роботи з постраждалими особами та реалізації програм для кривдників;
 - надання правових послуг, у тому числі вторинної правової допомоги?
2. Чи зроблене картування цих послуг?
3. Якщо зроблене, то чи забезпечені всі суб'єкти взаємодії відомостями про всі наявні послуги на території вашої адміністративно-територіальної одиниці?
4. Чи доступна кожна з цих послуг для будь-якої постраждалої особи на вашій адміністративно-територіальній одиниці, в тому числі:
 - у сільській місцевості,
 - вагітним жінкам, дітям, недієздатним особам, особам похилого віку?

5. Які засоби впливу застосовуються до кривдника:
 - чи впроваджуються програми для кривдників та скільки рішень суду було винесено про направлення кривдників для їх проходження?
 - скільки термінових заборонних приписів винесено поліцією по відношенню до кривдників? Чи виконуються вони кривдниками?
 - яку кількість обмежувальних приписів винесено судом та чи виконуються вони кривдниками?
 - які заходи вжиті до кривдників, що порушили призначені заходи/обмеження?
6. Якщо якісь необхідні послуги у вас відсутні, де їх може отримати постраждала особа?
7. Чи є випадки, коли після звернення по допомогу постраждала особа продовжує перебувати в ситуації домашнього насильства? Чому?
8. Що ще потрібно зробити, щоб кожна постраждала особа на вашій адміністративно-територіальній одиниці змогла отримати необхідні послуги?

2.2.10. Що розуміється під ефективним перенаправленням?

Ефективне перенаправлення включає в себе:

- взаємне інформування суб'єктів не пізніше однієї доби про виявлені факти домашнього насильства з дотриманням правового режиму інформації з обмеженим доступом;
- інформування постраждалої особи та/або її законного представника (якщо такий представник не є кривдником) про права, заходи та соціальні послуги, якими вона може скористатися;
- видачу за результатами оцінки потреб постраждалої особи направлення до відповідних служб підтримки та/або інших суб'єктів взаємодії.

При цьому інформування інших суб'єктів про звернення та потреби постраждалої особи здійснюється за наявності її добровільної поінформованої згоди. Така згода не вимагається у випадках вчинення насильства стосовно дітей та недієздатних осіб, а також виявлення актів насильства кримінального характеру, обґрунтовану підозру щодо вчинення яких підтверджено за результатами оцінки ризиків. У цьому випадку кожен суб'єкт за допомогою телефонного

зв'язку, електронної пошти не пізніше однієї доби інформує: 1) уповноважений підрозділ органу Національної поліції; 2) відповідну службу у справах дітей – у разі, коли постраждалою від насильства особою або кривдником є дитина чи постраждала особа звернулася разом із дитиною; невідкладно у строк, що не перевищує однієї доби, орган опіки та піклування – у разі, коли постраждалою від насильства особою або кривдником є повнолітня недієздатна особа або особа, дієздатність якої обмежено; 3) уповноважену особу місцевої державної адміністрації або органу місцевого самоврядування.

2.2.11. Як можна оцінити ефективність перенаправлення постраждалих осіб?

Для налагодження системи ефективного перенаправлення спочатку з'ясуйте такі питання:

1. Чи існує зведена база даних з контактами (назва, адреса, номер телефону, графік роботи/прийому, ПІБ спеціаліста (якщо є його згода) суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству, допомоги постраждалим особам?
2. Чи вчасно передається інформація про виявлені факти насильства до інших суб'єктів в установленому порядку?
3. Яким чином відрегульовано механізм перенаправлення постраждалих осіб на вашій території?

2.2.12. Що розуміється під підготовкою фахівців?

Усі фахівці, які працюють з випадками домашнього насильства, повинні знати природу домашнього насильства, його непропорційний вплив на жінок і чоловіків, зокрема, на осіб з інвалідністю, вагітних жінок, дітей, недієздатних осіб, осіб похилого віку, необхідність підтримки та захисту постраждалих осіб, наслідки домашнього насильства, що призводять до порушення прав людини; використовувати єдину термінологію; вміти ідентифікувати різні форми домашнього насильства, оцінювати ризики, що загрожують постраждалій особі, реагувати на факти домашнього насильства відповідно до своєї компетенції; мати навички спілкування і співпереживання. Це може здійснюватися як шляхом обміну досвідом у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, так і шляхом скоординованої міжвідомчої підготовки фахівців, які представляють суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Відповідно до чинного законодавства:

- координація підготовки фахівців, які представляють суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, покладається на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

(пункт 4 частини 2 статті 7 Закону України
«Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

- забезпечення підготовки фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі фахівців, які реалізують програми для кривдників, а також забезпечення підготовки методичних рекомендацій щодо організації і забезпечення діяльності та підвищення кваліфікації фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії домашньому насильству, покладається на Раду міністрів АР Крим, обласні, Київську та Севастопольську міські державні адміністрації;

(пункт 5 частини 1 статті 8 Закону України
«Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

- участь у підготовці фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі фахівців, які реалізують програми для кривдників беруть районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад;

(пункт 4 частини 2 статті 8 Закону України
«Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

- забезпечення підготовки фахівців відповідної кваліфікації та галузі знань з метою належного виконання ними функцій із запобігання та протидії домашньому насильству покладається на органи управління освітою [5].

(пункт 1 частини 1 статті 11 Закону України
«Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

2.2.13. Як можна оцінити ступінь забезпечення підготовки фахівців?

Початок процесу підготовки фахівців пов'язаний із такими питаннями:

1. Яка кількість фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі фахівців, що реалізують програми для кривдників, має потребу у підготовці/перепідготовці/підвищенні кваліфікації з відповідних питань?
2. Чи ведеться база даних підготовлених фахівців?
3. На якій освітній базі (в якому навчально-методичному закладі) здійснюється організація та підготовка відповідних фахівців?
4. Чи налагоджено співпрацю із закладами вищої освіти на території вашого регіону, які готують фахівців для суб'єктів взаємодії, з метою включення цієї тематики до навчальних програм, стажування та подальшого працевлаштування випускників?

2.2.14. Що розуміється під документуванням, аналізом і передачею даних?

Прийняття правильних рішень кожним задіяним до реагування на конкретний факт насильства суб'єктом залежить від того, наскільки швидко та повно вони отримують інформацію про те, що сталося, хто постраждалий і хто кривдник, чи є серед постраждалих діти або недієздатні особи, яким суб'єктом взаємодії вже що зроблено тощо. Тому документування, аналіз і передача даних потрібні для досягнення багатьох цілей:

- захист життєво важливих інтересів постраждалих осіб, зокрема, постраждалих дітей;
- запобігання повторним випадкам домашнього насильства та насильства за ознакою статі;
- забезпечення здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі;
- надання комплексної та своєчасної допомоги постраждалим особам суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі;
- облік випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі;
- координація діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству й у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Відповідно до законодавства, в Україні передбачено створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, до якого в електронному вигляді вносяться відомості (окремо за кожним випадком) про: 1) випадок насильства; 2) постраждалу особу та вжиті заходи з надання їй допомоги; 3) кривдника. До його запровадження заяви та повідомлення про насильство реєструються в журналах, форми яких наведено в додатках 1-6 до Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі. Також до цих журналів вноситься інформація про заходи, вжиті суб'єктами до постраждалих осіб та кривдників [5; 28; 30].

(стаття 16 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»; пункт 12 Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі; пункт 13 Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі)

2.2.15. Як можна оцінити повноту реєстрації даних про факти насильства та передачу інформації до інших суб'єктів?

Для цього потрібно з'ясувати такі питання:

1. Наявність, своєчасне та повне ведення журналів/внесення даних у реєстр.
2. Яким чином забезпечується конфіденційність при передачі та збереженні даних? Яка кількість людей, що не дотичні до безпосереднього ведення випадку, може побачити інформацію про особу і як можна цього уникнути?
3. Чи здійснюється аналіз наявних статистичних даних та іншої доступної інформації на місцевому рівні з метою коригування стратегії реагування на випадки та інших заходів, що вживаються? Чи здійснюється аналіз повторних звернень постраждалих?
4. Передача узгоджених статистичних даних до вищої установи.

2.2.16. Які заходи здійснюють суб'єкти взаємодії щодо запобігання та підвищення обізнаності?

Метою запобігання домашньому насильству та насильству за ознакою статі є недопущення їх вчинення шляхом усунення причин

та умов, що їм сприяють. Перш за все це стосується ґендерної нерівності, дискримінації, переваги і контролю однієї людини по відношенню до іншої людини. Запобігання насильству націлено на виявлення його факторів та розробку стратегій щодо їх зменшення або усунення. Запобігання потребує довгострокового планування і здійснення заходів щодо досягнення бажаних істотних змін в економічному, соціальному і політичному статусі постраждалої особи, а також змін соціальних норм, які допускають насильницькі дії.

Відповідно до українського законодавства, на виконання завдань у сфері *запобігання насильству* суб'єкти забезпечують:

- організацію і проведення галузевих та міжгалузевих досліджень стану, причин і передумов поширення насильства, ефективності законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі та практики його застосування;
- організацію і проведення серед населення, у тому числі серед дітей та молоді, інформаційних кампаній щодо запобігання та протидії насильству, роз'яснення його форм, проявів і наслідків;
- розроблення та впровадження у закладах освіти навчальних і виховних програм з питань запобігання та протидії насильству, зокрема, стосовно дітей;
- залучення засобів масової інформації до проведення просвітницьких кампаній, спрямованих на виконання завдань у сфері запобігання насильству, зокрема, формування небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед дітей, усвідомлення необхідності невідкладного повідомлення відповідних суб'єктів про випадки насильства.

Громадські об'єднання, іноземні неурядові організації, міжнародні організації та інші заінтересовані особи можуть самостійно ініціювати та розробляти заходи щодо запобігання насильству і брати участь в їх здійсненні.

Підвищення обізнаності є важливою складовою стратегій первинного запобігання домашньому насильству та насильству за ознакою статі. Воно спрямоване на:

- зміну у людей життєвої позиції, поведінки і переконань, які занижують суспільну небезпеку домашнього насильства/ насильства за ознакою статі та формують терпимість до їх проявів;
- запобігання перетворенню чоловіків і жінок у кривдників

або у постраждалих від насильства осіб, формуванню у останніх комплексу жертви;

- надання якомога більшої кількості людей, особливо постраждалим від насильства особам, інформації про доступні для вирішення проблеми ресурси.

Заходи щодо підвищення обізнаності про природу насильства та про те, як його запобігти, позитивно впливають на точку зору постраждалих осіб та свідків щодо неприйнятності насильства, вчать розпізнавати різні його форми і наслідки та дозволяють перестати миритися із ситуацією насильства. Як наслідок, може збільшитись попит на спеціалізовані послуги. До заходів щодо підвищення обізнаності про насильство необхідним є залучення зусиль громади, інформаційних кампаній у засобах масової інформації [28].

(пункти 26 – 29 Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі)

2.2.17. Як можна оцінити ступінь виконання функції запобігання та підвищення обізнаності?

Для цього можна застосувати такі критерії, встановивши:

1. Чи забезпечена поточна системна діяльність з підвищення обізнаності:
 - населення громади загалом поінформовано про явище домашнього насильства та стереотипи, розуміє його неприпустимість?
 - населення поінформовано про можливості захисту та допомоги?
 - до кого та як людина може звернутись за захистом та допомогою?
2. Чи є інформація про насильство, суб'єктів, до яких може звернутись людина, та про відповідальність за вчинення насильства загальнодоступною і легкодоступною (наприклад, розміщена у магазині, на зупинці та інших місцях масового перебування)?
3. Як проводиться превентивна робота з дітьми та молоддю?
4. Чи якісно висвітлюють ЗМІ проблему – без сексизму, звинувачення потерпілої особи та порушення конфіденційності?
5. Чи налагоджена співпраця з місцевими неурядовими організаціями та чи активно вони залучені до відповідних заходів?

2.2.18. Що означає термін «координація»?

Координація (від лат. *co* – спільно та *ordinatio* – погодження, узгодження, приведення до ладу, у відповідність дій, понять, складових частин чогось) – процес розподілу діяльності різних ланок певної системи або організації у часі, забезпечення їх взаємодії в інтересах виконання поставлених завдань.

Домашнє насильство та насильство за ознакою статі є комплексною проблемою, тому потреби, які виникають внаслідок насильства, вимагають активних законних і кваліфікованих дій з боку державних структур і громадянського суспільства. Таким чином, будь-яка стратегія, яка потребує розробки ефективного механізму реагування на насильство, має бути заснована на міжвідомчій співпраці і партнерстві. На прикладному рівні партнерство пов'язує не лише установи/організації, які можуть боротися з насильством, а й їхні методи роботи. Для того, щоб міжвідомче реагування на насильство працювало системно, а не спиралось лише на «особисті зв'язки» у професійній діяльності, необхідним є створення офіційного органу міжвідомчого координування, до складу якого мають бути включені представники суб'єктів, які вживають заходів у сфері запобігання та протидії насильству [19; 31; 35].

2.2.19. За допомогою чого можна оцінити ступінь реалізації функції координації?

Оцінка ступеня координації пов'язана з такими питаннями:

1. Чи вибудована координаційна структура відповідно до чинного законодавства:
 - чи призначено координатора;
 - чи визначено структурний підрозділ (з питань сім'ї)/уповноважену/відповідальну особу;
 - чи прописано в їхніх посадових інструкціях відповідні пункти про покладення на них таких обов'язків;
 - чи створено міжвідомчу раду, за потреби робочу групу;
 - чи є відповідні розпорядження голови;
 - чи затверджено положення, склад;
 - чи визначено графік/порядок чергових та позачергових засідань;
 - чи ведуться протоколи;
 - чи впроваджуються прийняті координаційним органом рішення, зокрема, чи визначено відповідальних за

реалізацію рішень та контроль за їх виконанням (хоча рішення й носять дорадчий характер, але який в них сенс, якщо вони не виконуватимуться)?

2. Чи наявні місцеві програми, які забезпечено відповідним фінансуванням?
3. Чи розроблено стратегічні плани/плани спільних дій?
4. Чи розроблено та узгоджено місцеві алгоритми дій з урахуванням особливостей громади та наявних послуг?

2.3. МІЖВІДОМЧЕ ВТРУЧАННЯ ТА БАЗОВІ ПОСЛУГИ ДЛЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ОСІБ

2.3.1. Що належить до компетенції Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

Обсяг їхніх повноважень становлять закріплені за ними права й обов'язки (в тому числі обов'язки конкретних посадових/службових осіб нести відповідальність за наслідки виконання/невиконання повноважень – так звані «юрисдикційні» обов'язки). Відповідно до частини 1 статті 8 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» до них належать:

- 1) забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на регіональному рівні, зокрема, шляхом здійснення постійного контролю за своєчасністю та належністю вжиття заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 2) забезпечення розроблення, затвердження та виконання регіональних програм у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 3) забезпечення координації діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, та їх взаємодії на регіональному рівні;
- 4) облік даних про суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на регіональному рівні;

- 5) забезпечення підготовки фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії домашньому насильству, в тому числі фахівців, які реалізують програми для кривдників;
- 6) забезпечення підготовки методичних рекомендацій щодо організації й забезпечення діяльності та підвищення кваліфікації фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії домашньому насильству;
- 7) забезпечення здійснення інформаційно-просвітницької діяльності (в тому числі підготовка та поширення відповідних матеріалів) щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, формування нетерпимого ставлення громадян до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках;
- 8) організація та/або проведення регіональних соціологічних, психолого-педагогічних та інших досліджень щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства;
- 9) здійснення моніторингу стану виконання суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, поставлених завдань у процесі реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на регіональному рівні, надання їм методичної та практичної допомоги, з'ясування проблемних питань у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та вжиття вичерпних заходів для їх вирішення;
- 10) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [5].

(частина 1 статті 8 Закону України
«Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

2.3.2. Що належить до компетенції районних, районних у містах Києві і Севастополі державних адміністрацій та виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» до їх повноважень належать:

- 1) забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;
- 2) забезпечення надання соціальних послуг на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, у тому числі шляхом соціального замовлення у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 3) визначення потреби у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, забезпечення їх створення та функціонування, здійснення контролю за їхньою діяльністю;
- 4) участь у підготовці фахівців, до компетенції яких належать питання запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі фахівців, які реалізують програми для кривдників;
- 5) прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, забезпечення застосування заходів для його припинення, надання допомоги постраждалим особам;
- 6) забезпечення координації діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, та їх взаємодії на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;
- 7) інформування постраждалих осіб про права, заходи та соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;
- 8) збір, аналіз і поширення відповідно до законодавства інформації про домашнє насильство на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;
- 9) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

10) виконання повноважень органу опіки та піклування [5].

(частина 2 статті 8 Закону України
«Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

2.3.3. До повноважень яких структурних підрозділів/ виконавчих органів належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству?

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»:

- структурними підрозділами місцевих державних адміністрацій, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є структурні підрозділи з питань сім'ї;
- виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є виконавчі органи з питань сім'ї [5].

(частина 4 статті 8 Закону України
«Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

Наявна вітчизняна практика показала, що у багатьох адміністративно-територіальних одиницях рішеннями органів місцевого самоврядування здійснення таких заходів покладено на структурні підрозділи соціального захисту населення.

2.3.4. Хто такі координатори, уповноважені особи й відповідальні працівники та які їх основні функції?

Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658, використовує терміни «координатори», «уповноважені особи» і «відповідальні працівники» [28]. Розберемося, хто ж вони такі.

Координатор – це заступник голови Ради міністрів АР Крим, обласних, Київської і Севастопольської міських, районної, районної у містах Києві і Севастополі держадміністрацій, міського голови, голови виконавчого органу ради ОТГ, міської (у місті обласного значення), районної у місті (у разі її утворення) ради, відповідальний за координацію заходів у сфері запобігання та протидії домашньому

насилъству і насилъству за ознакою статі на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, який є координатором з питань забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків.

(пункти 16, 19 та 22 Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насилъству і насилъству за ознакою статі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658)

Уповноважені особи – це визначені районними, районними у містах Києві і Севастополі держадміністраціями особи (або особи, що працюють у визначеному структурному підрозділі), які проводять роботу з прийому та реєстрації заяв і повідомлень про вчинення насилъства, координації заходів реагування на факти вчинення насилъства, надання допомоги і захисту постраждалим особам, а також роботу з кривдниками.

(пункт 20 Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насилъству і насилъству за ознакою статі)

Відповідальні працівники – це працівники виконавчого комітету (або структурного підрозділу) рад ОТГ, міських, районних у містах (у разі їх утворення), сільських, селищних рад, які проводять роботу з прийому та реєстрації заяв і повідомлень про вчинення насилъства, координації заходів реагування на факти вчинення насилъства, надання допомоги і захисту постраждалим особам, а також роботу з кривдниками.

(пункт 23 Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насилъству і насилъству за ознакою статі)

З наведеного випливає, що координатор – це заступник голови місцевого органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування того чи іншого рівня. Він несе відповідальність за координацію заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насилъству і насилъству за ознакою статі на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (про функцію координації див. у питаннях 2.2.18 та 2.2.19).

Відмінність між уповноваженими особами та відповідальними працівниками залежить від того, де саме вони працюють: у державних адміністраціях чи органах місцевого самоврядування. Їх завданнями у сфері запобігання та протидії є:

- прийом та реєстрація заяв і повідомлень про вчинення насилъства;
- координація заходів реагування на факти вчинення насилъства;

- організація надання допомоги і захисту постраждалим особам;
- організація роботи з кривдниками.

Як бачимо, основна функція уповноважених осіб та відповідальних працівників полягає в координації зусиль та забезпеченні міжвідомчої взаємодії всіх суб'єктів під час реагування на конкретні факти насильства та організації надання допомоги постраждалим особам на основі оцінки їх потреб з урахуванням результатів оцінки ризиків (див. питання 1.2.16, пункт 4). Безпосередню ж діяльність за напрямками превенції, надання послуг і захисту постраждалих, а також притягнення кривдника до відповідальності (див. питання 1.2.16, пункти 1-3) здійснюють інші суб'єкти в межах своїх повноважень.

2.3.5. В чому полягає основний зміст міжвідомчого втручання?

Міжвідомче втручання у випадок домашнього насильства або насильства за ознакою статі передбачає, що залучені до реагування фахівці:

- 1) визначають нагальні потреби постраждалої особи та на їх основі надають чітку і ясну інформацію стосовно можливих варіантів дій та доступних послуг;
- 2) на цій основі розробляють індивідуальний план для постраждалої особи. Усі заходи індивідуального плану для постраждалої особи спрямовуються на задоволення її потреб, адаптовані до конкретної ситуації та реалізуються у міжвідомчому цілісному підході;
- 3) інформують постраждалу особу про допомогу, яку вони пропонують, та чітко визначають, які послуги вони надати не зможуть, для того, аби у постраждалої особи не сформувались хибні очікування;
- 4) надають постраждалим особам сукупність комплексних послуг, що знижують вплив і наслідки пережитого насильства та запобігають подальшій ретравматизації.

2.3.6. Що включає в себе управління випадком?

Процес управління випадком включає декілька основних кроків. Важливо зазначити, що управління випадком не є лінійним або одностороннім процесом: у будь-який момент процесу ситуація може змінитись, відповідно, з'явиться потреба в новій оцінці випадку або

змінах до індивідуального плану втручання.

1. *Виявлення.* Першим кроком реагування на насильство є ідентифікація/виявлення постраждалої особи та підстав для того, щоб розпочати міжвідомче втручання. Це може бути самостійне звернення такої особи або отримання інформації від інших осіб або суб'єктів взаємодії. Відповідно до чинного законодавства, постраждала або будь-яка інша особа, якій стало відомо про випадок насильства, можуть повідомити про це до будь-якого суб'єкта, що здійснює заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Дотримання вимог конфіденційності є запорукою безпеки постраждалої особи.
2. *Оцінка.* Розуміння соціальної, сімейної, особистої обстановки, яка впливає на ситуацію постраждалої особи, потребує коректної і повної оцінки: а) наявних та потенційних факторів ризику продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи; б) потреб та наявних ресурсів постраждалої особи.

Тобто необхідно оцінити вид та форму/форми насильства, економічні, психологічні, фізичні наслідки, стосунки з членами родини, соціальну інтеграцію постраждалої особи, механізм усвідомлення і вирішення проблем постраждалою особою. Оцінка ризиків здійснюється на підставі та за формою, затвердженою спільним наказом Мінсоцполітики та МВС України від 13.03.2019 р. № 369/180 «Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства». Оцінка потреб – за формою, затвердженою наказом Мінсоцполітики України від 13.07.2018 р. № 1005 «Про затвердження форм обліку соціальної роботи з сім'ями/особами, які перебувають у складних життєвих обставинах». У січні 2020 року набрав чинності Закон України «Про соціальні послуги», тож у подальшому можливе прийняття нового порядку оцінювання потреб. Відповідно до статті 20 зазначеного Закону, оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах здійснюють фахівець із соціальної роботи, соціальний працівник, соціальний менеджер. У разі необхідності до оцінювання потреб у соціальних послугах залучаються медичні, педагогічні працівники, психологи, реабілітологи, ерготерапевти та інші фахівці. Оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах здійснюється шляхом аналізу документів, фактів та інформації, зібраних під час спілкування з особою/сім'єю та їхнім найближчим оточенням, а також отриманих

від юридичних та фізичних осіб у встановленому порядку. Тобто, закон не вимагає особистого виїзду уповноважених осіб/ відповідальних працівників в сім'ю для отримання первинної інформації – по факту, це нереально і не потрібно (крім окремих випадків).

Цей крок також обов'язково повинен включати згоду на послуги з управління випадком або на направлення до інших суб'єктів взаємодії.

3. *Надання послуг/втручання.* Спочатку необхідно визначити напрям, в якому слід рухатися. Індивідуальний план для постраждалої особи розробляється з урахуванням очікувань та змін, необхідних для захисту її інтересів, а також притягнення кривдника до відповідальності. Такий план повинен містити результати оцінки ризиків та потреб, план дій, терміни виконання заходів, а також визначати тип послуг та ресурси, необхідні для досягнення поставлених цілей чи очікуваних результатів.

Після узгодження індивідуального плану розпочинається його реалізація і координація міжвідомчого втручання. У міжвідомчому управлінні випадком кожен із задіяних суб'єктів може реалізовувати лише частину запланованих заходів, а суб'єкт, відповідальний за управління випадком, буде координувати його здійснення.

Функція координування полягає в продуманій організації надання декількома суб'єктами допомоги (залучивши постраждалу особу до процесу прийняття рішення) для полегшення доступу останньої до належних і ефективних послуг. Координування виконання суб'єктами заходів, передбачених програмою для постраждалої особи, сприяє продуманому залученню фахівців та інших ресурсів, необхідних для виконання всіх відповідних заходів втручання. Воно може бути забезпечено за допомогою регулярного обміну інформацією між суб'єктами, які беруть участь в реалізації індивідуального плану для постраждалої особи.

4. *Подальші дії та закриття випадку.* Результати реалізації запланованих заходів оцінюються, і за необхідності до плану вносяться зміни. Втручання закінчується або при досягненні найкращого результату, або якщо потреби/бажання постраждалої особи змінюються.

Незалежно від того, до якої установи чи організації звернулася постраждала особа, кожен суб'єкт повинен вжити мінімальний комплекс заходів втручання для забезпечення її безпеки (організувати надання невідкладної допомоги). Суб'єкти взаємодії

повинні мати на увазі, що якщо постраждала особа повідомила про факт насильства, але не отримала хоча б мінімальної своєчасної, уважної і конфіденційної допомоги, довіру до них може бути втрачено, а це, у свою чергу, сприятиме небажанню постраждалої особи повторно звертатись до когось іншого.

2.3.7. На які послуги та допомогу має право постраждала від насильства особа відповідно до чинного законодавства?

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» закріпив такі права постраждалої особи [5]:

- правонабезоплатнеотриманнявідповіднодозаконодавства соціальних послуг відповідно до її потреб;
- правонабезоплатнеотриманнявідповіднодозаконодавства медичної допомоги відповідно до її потреб;
- правонабезоплатнеотриманнявідповіднодозаконодавства соціальної допомоги відповідно до її потреб;
- правонабезоплатнеотриманнявідповіднодозаконодавства психологічної допомоги відповідно до її потреб;
- право на безоплатну правову допомогу у порядку, встановленому Законом України «Про безоплатну правову допомогу».

(пункт 17 частини 1 статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»)

Отже, законом передбачено, що допомога та послуги постраждалий особі надаються:

- по-перше, безоплатно;
- по-друге, виходячи з її потреб.

2.3.8. Чи пов'язано надання безоплатних допомоги та послуг з майновим станом постраждалих осіб?

Відразу після акту насильства багато постраждалих бувають вимушені терміново покинути своє майно або роботу; часто їм важко навіть знайти невелику суму. Саме тому українське законодавство закріпило положення, що послуги для постраждалих не залежать від їхнього соціально-економічного становища і надаються безкоштовно у відповідних випадках.

Звісно, безоплатно не означає безкоштовно – у цьому випадку витрати на допомогу чи послуги покладаються на державу чи

громаду. Уповноважена особа, видаючи направлення особі для отримання тієї чи іншої допомоги або послуг, таким чином підтверджує, що вона є постраждалою від насильства, має право на їх отримання, тож бюджетні кошти будуть витрачені правильно.

2.3.9. Для чого необхідно оцінювати потреби постраждалої особи?

Пропонуючи постраждалим особам допомогу та послуги потрібно брати до уваги декілька важливих моментів:

- по-перше, пропонувати слід ту допомогу чи послуги, яких вона насправді потребує. Наприклад, якщо особа не потребує медичної допомоги, то нав'язувати її не потрібно;
- по-друге, допомога і послуги, які не до кінця враховують тяжкість наслідків насильства і тривалість процесу реабілітації або виключають ставлення до постраждалих з розумінням, створюють загрозу їх повторної віктимізації;
- по-третє, необхідно забезпечити доступність послуг для постраждалих осіб з уразливих груп населення та вирішити їхні конкретні потреби;
- по-четверте, варто зважати не лише на те, якої шкоди зазнала постраждала особа, а й на відносини між нею, кривдником, дітьми та іншим оточенням, щоб уникнути ризику визначення потреб ізольовано, без урахування їх соціальної реальності.

Оцінка потреб постраждалих осіб у світлі зазначених обставин дозволить фахівцям зважено і правильно вирішувати питання щодо комплексного надання послуг на основі прав людини.

2.3.10. Чи повинна уповноважена особа організовувати надання допомоги чи послуг, якщо у зв'язку із фактом насильства за ними звернулася особа, яка не зареєстрована у вашій адміністративно-територіальній одиниці?

Як вже зазначалося у попередньому підрозділі, допомога постраждалим особам надається за місцем звернення, тобто не залежить ані від місця їхньої реєстрації, ані від того, чи звернулись вони до правоохоронних органів чи суду, ані від їх участі у кримінальному, адміністративному або цивільному провадженні.

На практиці виникали питання: можливо, місцевим державним адміністраціям та органам місцевого самоврядування потрібно

укласти між собою угоди про відшкодування витрат у порядку регресу? На сьогодні чинне законодавство цього ані вимагає, ані забороняє. Тож місцеві органи влади мають право самостійно вирішувати це питання в межах наданих їм повноважень – передбачити у власному бюджеті витрати на такого роду витрати, або після надання послуг чи допомоги направляти відповідні рахунки до іншого місцевого органу влади для подальшого відшкодування.

2.3.11. Чи існують міжнародні стандарти базових послуг/допомоги в таких галузях, як охорона здоров'я, соціальні послуги, доступ до правосуддя та охорона правопорядку?

Об'єднаною програмою ООН з життєво важливих послуг для жінок та дівчаток, які зазнали насильства, у партнерстві з ООН Жінки, ЮНФПА, ВООЗ, ПРООН та УНП ООН за підтримки з боку ЮНІСЕФ були визначені стандарти надання базових послуг, що надаються постраждалим особам такими секторами, як охорона здоров'я, соціальні служби, правоохоронні органи і правосуддя (далі – базові послуги), а також керівні положення з координації базових послуг і управління процесами та механізмами узгодження.

Пакет базових послуг був розроблений з урахуванням і на основі узгоджених висновків Комісії зі становища жінок від 2013 року про ліквідацію та попередження всіх форм насильства по відношенню до жінок і дівчаток, які служать «дорожньою картою» при наданні допомоги країнам і урядам у виконанні ними міжнародних зобов'язань з ліквідації насильства щодо жінок і дівчаток. Ці зобов'язання докладно описано в документах з прав людини, міжнародних угодах та відповідних деклараціях і стратегіях, які забезпечують міжнародні норми і стандарти [27].

2.3.12. На яку базову медичну допомогу може розраховувати постраждала від насильства особа?

Відповідно до Пакета базових послуг, розробленого Об'єднаною програмою ООН з життєво важливих послуг для жінок та дівчаток, які зазнали насильства	Відповідно до наказу МОЗ України від 01.02.2019 р. № 278 «Про затвердження Порядку проведення та документування результатів медичного обстеження постраждалих осіб від домашнього насильства або осіб, які ймовірно постраждали від домашнього насильства, та надання їм медичної допомоги»
1. Виявлення потерпілих від насильства осіб 2. Невідкладна підтримка, орієнтована на потреби емоційного/психологічного здоров'я; нагальні потреби фізичного здоров'я, потреби поточної безпеки; постійна підтримка і потреби психічного здоров'я	1. Фіксація скарг (звернень), збір анамнезу, проведення медичного огляду з оцінкою стану постраждалої особи та у разі потреби – додаткового інструментально-лабораторного обстеження й заходів щодо попередження наслідків сексуального насильства 2. Інформування постраждалої особи та/або її законного представника (якщо такий представник не є кривдником) про права, заходи та соціальні послуги, якими може скористатися постраждала особа; - інформування Національної поліції та служби у справах дітей у встановленому порядку
3. Догляд при травмах і невідкладна медична допомога	3. Надання екстреної медичної допомоги, первинної медичної допомоги, за потреби – вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги або третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги
4. Обстеження і лікування при посяганнях сексуального характеру: - встановлення та фіксація повної історії хвороби: часу від моменту посягання, виду посягання, ризику вагітності, ризику ВІЛ та інших інфекцій, що передаються статевим шляхом (ІПСШ), стану психічного здоров'я; - екстрена контрацепція; - постконтактна профілактика ВІЛ; - постконтактна профілактика ІПСШ	4. Обстеження і лікування при посяганнях (або підозрі) сексуального характеру: - збір скарг, анамнезу, огляд статевих органів, огляд хірурга-проктолога, за потреби – обстеження на ВІЛ, гепатит В, тест на вагітність або ВХГ-Ч, тестування на сифіліс, ІПСШ (хламідіоз, гонорея, трихомоніаз), аналізи на бактеріоскопічне дослідження; - за потреби вакцинація проти правця, а також проти гепатиту; - невідкладна контрацепція; - постконтактна профілактика ВІЛ; - постконтактна профілактика ІПСШ

5. Оцінка і лікування психічного здоров'я: - оцінка психічного здоров'я дорослих та дітей, які постраждали від насильства, у т.ч. сексуального; - лікування проблем з психічним здоров'ям (базова психологічна підтримка; за наявності депресивних станів, ризиків самоушкоджень або самогубств; у випадку посттравматичних стресових розладів)	6. Документація (судово-медична): - повне і достовірне документування; - збір і документування судово-медичних зразків; - надання письмових свідчень і явка в суд
6. Документація (судово-медична): - опис тілесних ушкоджень; - відібрання зразків, які можуть бути зібрані як докази; - інформування постраждалої особи та/або її законного представника (якщо такий представник не є кривдником) про порядок звернення до судово-медичного експерта	

2.3.13. На яку базову соціальну допомогу та послуги може розраховувати постраждала від насильства особа?

Відповідно до Пакета базових послуг, розробленого Об'єднаною програмою ООН з життєво важливих послуг для жінок та дівчаток, які зазнали насильства	Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» 1. Інформація в кризових ситуаціях (інформаційні матеріали, надання інформації). 2. Консультавання в кризових ситуаціях (наявність, актуальність, доступність). 3. Телефонні служби допомоги (наявність, доступність). 4. Безпечні місця проживання (безпечне житло, притулок для жінок, можливість відлику). 5. Матеріальна і фінансова допомога (наявність безкоштовного доступу до аварійно-рятувального транспорту, продуктів харчування, безпечного притулку; відповідність допомоги потребам кожної дитини; нематеріальна та інша негрошова допомога, наприклад, основні засоби особистої гігієни та
	1. Догляд вдома, денний догляд. 2. Підтримане проживання. 3. Соціальна адаптація. 4. Соціальна інтеграція та реінтеграція. 5. Надання притулку. 6. Екстрене (кризове) втручання. 7. Консультавання. 8. Соціальний супровід. 9. Представництво інтересів. 10. Посередництво (медиація). 11. Соціальна профілактика. 12. Натуральна допомога.

медичні препарати; доступ до соціального захисту, наприклад, там, де це можливо, негайний доступ до грошових переказів). 6. Оформлення, відновлення, заміна документів, що засвідчують особу. 7. Правова і правозахисна інформація, консультування та представництво інтересів, у тому числі в судових інстанціях. 8. Соціально-психологічна підтримка і консультування (індивідуальне і групове консультування, доступність) 9. Підтримка, орієнтована на потреби жінок (наявність, доступність). 10. Послуги для дітей, які постраждали від насильства (наявність, доступність). 11. Інформування, освіта та роз'яснювальна робота на рівні спільноти (інформування населення, просвіта на муніципальному рівні, інформаційно-роз'яснювальні кампанії). 12. Допомога з метою забезпечення економічної незалежності, відновлення і набуття самостійності	13. Фізичний супровід осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, порушення зору. 14. Переклад жестовою мовою. 15. Догляд та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних 16. Супровід під час інклюзивного навчання. 17. Інформування
	Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» 1. Створення спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб: • притулків для постраждалих осіб, • центрів медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб, • кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, • мобільних бригад соціально-психологічної допомоги постраждалим особам та особам, які постраждали від насильства за ознакою статі, • закладів та установ, призначених виключно для постраждалих осіб та осіб, які постраждали від насильства за ознакою статі; денного центру соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, спеціалізованої служби первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі

Державні соціальні допомоги:

Допомога на дітей, які виховуються у багатодітних сім'ях.

Одноразова натуральна допомога «Пакунок малюка».

Допомога на дітей, хворих на тяжкі захворювання, яким не встановлено інвалідність.

Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами.

Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям.

Державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам

Державна соціальна допомога на догляд.

Допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування.

Допомога на дітей одиницям матерям.

Допомога при усиновленні.

Компенсація фізичним особам, які надають соціальні послуги.

Тимчасова державна допомога дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме.

Державна соціальна допомога особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю.

Допомога при народженні дитини.

Тимчасова допомога особам, які досягли пенсійного віку, але не набули права на пенсійну виплату.

Послуга з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня»

2.3.14. На яку базову правову допомогу може розраховувати постраждала від насильства особа?

Відповідно до Пакета базових послуг, розробленого Об'єднаною програмою ООН з життєво важливих послуг для жінок та дівчаток, які зазнали насильства	Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Постанови Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 р. № 658 та Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами»
1. Профілактика, превенція.2. Первинний контакт (звернення до правоохоронних органів).3. Оцінка/розслідування.4. Судові процеси.5. Судові процеси.6. Притягнення винного до відповідальності та відшкодування шкоди.7. Процеси після закінчення судового розгляду.8. Безпека і захист.9. Допоміжка і підтримка.10. Комунікація та інформація.11. Координація сектора правосуддя	1. Національна поліція України: 1) виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них, у т.ч. право проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчиненого акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи;2) прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спільно з Національною поліцією України;3) інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;4) внесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників;5) взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством;6) здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;7) анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боеприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боеприпасів у порядку, визначеному законодавством;8) взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, відповідно до статті 15 цього Закону;9) своєчасне надання постраждалим особам інформації про процесуальні рішення правоохоронних органів, пов'язані з розглядом факту вчинення стосовно неї домашнього насильства, у тому числі пов'язані з ізоляцією кривдника або його звільненням

	2. Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги: 1) надання безоплатної первинної правової допомоги: - надання правової інформації; - надання консультацій і роз'яснень з правових питань; - складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру); - надання консультацій, роз'яснень та підготовка проектів договорів користування земельними ділянками для сільського населення – власників земельних ділянок; - надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації; 2) надання безоплатної вторинної правової допомоги постраждалим особам у порядку, встановленому Законом України «Про безоплатну правову допомогу», за зверненням
	постраждалої особи або її законного представника, в тому числі у приміщенні загальної/спеціалізованої служби підтримки постраждалих осіб, якщо постраждала особа не може відвідати центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги самостійно: - захист; - здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; - складення документів процесуального характеру
	3. Суди: 1) притягнення кривдника до адміністративної відповідальності та винесення йому стягнення; 2) притягнення кривдника до кримінальної відповідальності та винесення йому покарання; 3) своєчасне надання постражданим особам інформації про остаточні рішення суду, пов'язані з розглядом факту вчинення стосовно неї домашнього насильства, у тому числі пов'язані з ізоляцією кривдника або його звільненням, 4) винесення обмежувального припису стосовно кривдника; 4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників; 5) звільнення в установленому законодавством порядку від повноважень опікуна або піклувальника у разі вчинення ними домашнього насильства стосовно недієздатної особи або особи, цивільна дієздатність якої обмежена; 6) розгляду спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини, визначення місця проживання дитини, відібрання дитини, позбавлення та поновлення батьківських прав, позбачення з дитиною матері, батька дитини, які позбавлені батьківських прав, відібрання дитини від особи, яка тримає її у себе не на законних підставах або не на основі рішення суду; 7) застосування обмежувальних заходів в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, одночасно з призначенням кривднику покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, або звільненням з підстав, передбачених цим Кодексом, від кримінальної відповідальності чи покарання

РОЗДІЛ 3. ЗДІЙСНЕННЯ УПОВНОВАЖЕНОЮ ОСОБОЮ ЗАХОДІВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

3.1. ПОРЯДОК ДІЙ УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ ПРИ ЗВЕРНЕННІ ПОВНОЛІТНЬОЇ ДІЄЗДАТНОЇ ПОСТРАЖДАЛОЇ ОСОБИ

3.1.1. Які завдання поставлено перед суб'єктами у сфері протидії насильству?

Завданнями у сфері протидії насильству є:

- ефективне виявлення та узгоджене реагування на факти вчинення насильства з урахуванням результатів оцінки ризиків, що загрожують постраждалій особі, своєчасне взаємне інформування суб'єктів та направлення постраждалої особи до служб підтримки постраждалих осіб;
- взаємне інформування про факти насильства;
- дієва допомога і захист постраждалих осіб, забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної насильством, з урахуванням віку, стану здоров'я, статі, релігійних переконань, етнічного походження, спеціальних потреб таких осіб. Допомога постраждалим особам надається за місцем звернення і не повинна залежати від факту звернення таких осіб до правоохоронних органів чи суду, від їх участі у кримінальному, адміністративному або цивільному провадженні;
- належне розслідування фактів насильства, своєчасне та ефективне вжиття щодо кривдника спеціальних заходів у сфері протидії насильству та контроль за їх виконанням, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їх поведінки [28].

(пункт 30 Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658)

3.1.2. Як здійснюється взаємне інформування суб'єктів про факти насильства?

Взаємне інформування про факти насильства у випадках, передбачених Законами України, «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та Порядком взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, проводиться *не пізніше однієї доби* за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти з подальшим письмовим підтвердженням, а після запровадження Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі – шляхом внесення інформації до нього.

Зменшення рівня формалізму у підході до передачі інформації до інших суб'єктів викликане необхідністю якомога швидшого комплексного втручання у ситуацію насильства та організації надання допомоги постраждалій особі [28].

(пункт 30 Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі)

3.1.3. Що потрібно зробити уповноваженій особі, перш ніж інформувати інших суб'єктів про випадок домашнього насильства?

Уповноважена/ відповідальна особа/ працівник структурного підрозділу місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування (далі – уповноважена особа) перш ніж інформувати інших суб'єктів про звернення та потреби постраждалої особи повинна отримати її добровільну поінформовану згоду. Це означає, що уповноважена особа має надати повну та вичерпну інформацію про права, послуги і допомогу, якими постраждала особа може скористатися, а постраждала особа – визначити, яку саме допомогу чи послуги вона бажає отримати.

Проте така згода не вимагається у випадках вчинення насильства стосовно дітей та недієздатних осіб, а також виявлення актів насильства кримінального характеру, обґрунтовану підозру щодо вчинення яких підтверджено за результатами оцінки ризиків [28].

(пункт 32 Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі)

3.1.4. Що слід розуміти під актом насильства кримінального характеру?

Це вчинення щодо постраждалої особи будь-якого діяння (дії або бездіяльності) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, яке містить у собі ознаки кримінального правопорушення. Питання щодо форм насильства було розглянуте у підрозділі 1.1 цього Путівника, а щодо видів злочинів – у підрозділі 1.3.

Від уповноваженої особи не вимагається вміння давати вірну кримінально-правову кваліфікацію вчиненого насильства. Головне – мати навички ідентифікувати різні форми насильства та оцінити, що конкретний прояв є небезпечним. Зокрема, якщо говорити про прояви фізичного насильства, то до тілесних ушкоджень кримінального характеру належать вогнепальні, колоті, різані, рубані, забиті поранення. У разі їх виявлення інформація іншим суб'єктам передається незалежно від згоди дорослої постраждалої особи для надання їй допомоги та вжиття заходів з перевірки обставин їх отримання [23]

(Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України від 06.07.2016 р. № 612/679 «Про порядок обліку фактів звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень кримінального характеру та інформування про такі випадки органів і підрозділів поліції»)

3.1.5. Де закріплено порядок (або алгоритм) дій уповноваженої особи у разі звернення особи, яка заявляє, що постраждала від насильства?

Такий алгоритм міститься у постанові Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 (пункт 33). Зрозуміло, що кожен випадок насильства є унікальним та має свої особливості (час, місце, обстановка вчинення, особливості особи кривдника та постраждалої особи, наявність чи відсутність дітей, свідків, завдана шкода, тривалість та ступінь тяжкості попередніх випадків насильства тощо). І для кожної конкретної ситуації треба буде шукати унікальне рішення. У постанові ж прописано загальні алгоритми поведінки, які підлягають модифікації залежно від вихідних даних.

Тепер покроково розглянемо, як слід діяти уповноваженій особі у разі звернення особи, яка заявляє, що постраждала від насильства, та/або її законного представника.

3.1.6. Крок 1. Прийняття заяви

Уповноважена особа повинна прийняти заяву та зареєструвати її в журналі реєстрації заяв про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі (районної, районної у містах Києві і Севастополі держадміністрації, виконавчого органу сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її утворення) ради, у тому числі ОТГ).

Заяву пишуть у довільній формі. Форму журналу закріплено в додатку 1 до Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658.

У **графі 1** проставляють порядковий номер заяви.

У **графі 2** зазначають прізвище, ім'я, по батькові постраждалої особи (законного представника), серія та номер паспорта або реквізити іншого документа, що посвідчує особу (за наявності), вік постраждалої особи, дата звернення, адреса проживання, контактні дані

У **графі 3** вказують категорію постраждалої особи. У затвердженій постановою формі надається такий перелік: доросла, дитина, недієздатна, обмежено дієздатна, особа з інвалідністю. Проте він не є вичерпним, тому якщо постраждала особа належить до іншої категорії (наприклад, дитина-сирота, дитина, позбавлена батьківського піклування, вагітна жінка, ВПО, ветеран АТО/ООС/учасник бойових дій) – її теж потрібно обов'язково зазначити, оскільки відповідно до законодавства надання допомоги здійснюється з урахуванням особливих потреб та інтересів постраждалих.

У **графі 4** вказують вид (домашнє чи за ознакою статі) та форму насильства (фізичне, сексуальне, психологічне або економічне), а також короткий зміст заяви.

У **графі 5** зазначають дані щодо кривдника – його прізвище, ім'я, по-батькові, стать, вік, ступінь споріднення, адреса проживання, контактні дані.

У **графах 6 – 10** фіксують дані про передачу інформації щодо факту насильства до інших суб'єктів та вжиті ними заходи реагування. Для цього потрібно встановити зворотний зв'язок із цими суб'єктами, щоб вони повідомляли уповноважену особу про те, що ними було зроблено та який результат був отриманий.

Так, у графі 6 записують дані про передачу повідомлення про факт насильства до Національної поліції: дата, час, найменування підрозділу, прізвище, ім'я, по батькові посадової особи, яка прийняла повідомлення.

У графі 7 – про передачу повідомлення до служби у справах дітей (дата, час, прізвище, ім'я, по батькові посадової особи, яка прийняла повідомлення).

У графі 8 – про потребу в наданні медичної допомоги (так/ні), у разі наявності такої потреби – про вжиті заходи, дату і номер направлення, найменування закладу, установи.

У графі 9 – щодо потреби в наданні психологічної допомоги (так/ні), за наявності такої потреби – про вжиті заходи, дату і номер направлення, найменування закладу, установи.

У графі 10 наводять реквізити (дату й номер) направлень до інших установ/закладів.

У графі 11 зазначають інформацію про виявлені потреби постраждалої особи (оцінка потреб, дата і номер, органи, установи, що проводили оцінку).

У графі 12 фіксують заходи, вжиті до постраждалої особи.

У графі 13 фіксують заходи, вжиті до кривдника.

У графі 14 вказують прізвище, ім'я, по батькові уповноваженої особи, яка прийняла заяву та координує здійснення заходів.

3.1.7. Крок 2. Організація надання невідкладної допомоги

Для організації надання медичної допомоги постраждалій особі (у разі потреби) залежно від її стану викликають бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги або інформують відповідний заклад охорони здоров'я з наданням особі направлення до нього за формою та у порядку, які визначено Мінсоцполітики та МОЗ.

Для невідкладного надання психологічної допомоги інформують відповідний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центр соціально-психологічної допомоги або мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги постраждалим особам (у тому числі шляхом виклику психолога) та надають постраждалій особі направлення до такої служби за формою, визначеною Мінсоцполітики.

3.1.8. Крок 3. Інформування поліції та служби у справах дітей

Не пізніше однієї доби інформують уповноважений підрозділ органу Національної поліції про звернення особи та/або її законного представника із заявою про вчинення насильства за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти.

Інформують за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти не пізніше однієї доби відповідну службу у справах дітей – у разі, коли постраждалою від насильства особою або кривдником є дитина чи постраждала особа звернулася разом із дитиною; невідкладно у строк, що не перевищує однієї доби, орган опіки та піклування – у разі, коли постраждалою від насильства особою або кривдником є повнолітня недієздатна особа або особа, дієздатність якої обмежено.

3.1.9. Крок 4. Оцінка потреб постраждалої особи

Разом із представниками центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, притулку для постраждалих осіб, мобільної бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, кризового центру, іншого закладу, установи та організації, які надають соціальні послуги постраждалим особам, або фахівцем із соціальної роботи проводять оцінку потреб особи (щодо соціальних послуг, притулку, медичної або психологічної допомоги) за формою, визначеною Мінсоцполітики; інформують особу та/або її законного представника (якщо такий представник не є кривдником) про права, заходи та соціальні послуги, якими вона може скористатися.

За результатами оцінки потреб постраждалій особі видають направлення за формою, визначеною Мінсоцполітики, відповідних загальних/спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб (центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центру соціально-психологічної допомоги, надання притулку для постраждалих осіб, територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг), іншого закладу, установи та організації, які надають соціальні послуги постраждалим особам) та/або центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги (див. додаток до Наказу Міністерства соціальної політики України від 3 липня 2019 року № 1037) [22].

Далі уповноважена особа інформує про потреби постраждалої особи та вносить інформацію про видані направлення до журналу реєстрації заяв про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі (районної, районної у містах Києві і Севастополі

держадміністрації, виконавчого органу сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її утворення) ради, у тому числі ОТГ) за формою згідно з додатком 1 до Порядку взаємодії [28].

3.1.10. Крок 5. Організація проходження постраждалою особою програми

З урахуванням результатів оцінки ризиків, проведеної відповідно до підпункту 3 пункту 35 Порядку взаємодії, та оцінки потреб постраждалої особи, проведеної відповідно до абзацу сьомого пункту 33 цього ж Порядку, уповноважена особа організовує проходження постраждалою особою програми (відповідно до затвердженої Мінсоцполітики типової програми для постраждалих осіб та з урахуванням методичних рекомендацій щодо її виконання) та надсилає її іншим суб'єктам. Під час підготовки та коригування програми для постраждалої особи враховується отримана від інших суб'єктів інформація про винесення термінового заборонного припису, взяття кривдника на профілактичний облік, кримінальне провадження у зв'язку із вчиненням насильства, а також застосування до кривдників запобіжних заходів або обмежувальних заходів, притягнення до кримінальної відповідальності.

Уповноважена особа отримує від суду рішення про видачу або продовження дії обмежувального припису та враховує застосовані судом заходи тимчасового обмеження прав особи під час підготовки або коригування програми для постраждалої особи. Про видачу або продовження обмежувального припису суд не пізніше однієї доби з дня ухвалення рішення інформує районні, районні у містах Києві і Севастополі держадміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад, за місцем проживання (перебування) заявника.

Уповноважена особа надає повну та вичерпну інформацію постраждалій особі або її законному представнику (якщо такий представник не є кривдником) про її права, соціальні послуги, медичну, соціальну, психологічну, правову допомогу, якими вона може скористатися, можливість вимагати відшкодування кривдником завданих матеріальних збитків і шкоди, заподіяної фізичному та психічному здоров'ю, а також вжиті до кривдника заходи.

Уповноважена особа координує виконання суб'єктами заходів, передбачених програмою для постраждалої особи.

3.1.11. Крок 6. Організація та забезпечення проходження кривдником програми

Після надходження інформації про рішення суду про направлення кривдника на проходження програми для кривдників уповноважена особа організовує та забезпечує проходження ним такої програми. У разі неприбуття кривдника для проходження програми або ухилення від проходження програми без поважних причин протягом трьох робочих днів з дня виявлення такого факту уповноважена особа письмово інформує уповноважений підрозділ органу Національної поліції для вжиття заходів для притягнення кривдника до відповідальності.

3.2. ПОРЯДОК ДІЙ УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ ПРИ НАДХОДЖЕННІ ІНФОРМАЦІЇ ВІД ІНШИХ СУБ'ЄКТІВ АБО ЗВЕРНЕННІ ОСОБИ, ЯКА ЗАЯВЛЯЄ ПРО ФАКТ НАСИЛЬСТВА СТОСОВНО ІНШОЇ ОСОБИ

3.2.1. Чому інформація про факт насильства може надходити від інших осіб?

Часто постраждала особа ще може бути не готова до того, щоб самостійно звернутись до органу місцевої влади за захистом та допомогою. Тому про факт насильства повідомляють інші особи або така інформація до уповноваженої особи надходить від інших суб'єктів (поліції, закладу освіти або охорони здоров'я тощо). Тому зараз ми розглянемо, як повинна діяти уповноважена особа у разі звернення особи, яка заявляє про факт насильства стосовно іншої особи, або надходження інформації від інших суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про вчинення насильства.

3.2.2. Крок 1. Прийняття заяви чи повідомлення

Уповноважена особа повинна прийняти заяву чи повідомлення від такої особи та зареєструвати його у журналі реєстрації повідомлень про вчинення домашнього насильства та насильства

за ознакою статі (районної, районної у містах Києві і Севастополі держадміністрації, виконавчого органу сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її утворення) ради, у тому числі ОТГ) за формою згідно з додатком 2 до Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 [28].

У **графі 1** проставляють порядковий номер повідомлення.

У **графі 2** зазначають прізвище, ім'я, по-батькові особи, що заявляє про насильство, серію та номер її паспорта або реквізити іншого документа, що посвідчує особу (за наявності), адресу проживання, контактні дані.

У **графі 3** вказують найменування суб'єкта (уповноваженої особи), від якого надійшло повідомлення.

У **графі 4** записують дані про передачу повідомлення про факт насильства до Національної поліції: дата, час, найменування підрозділу, прізвище, ім'я, по батькові посадової особи, яка прийняла повідомлення.

У **графі 5** зазначають прізвище, ім'я, по батькові постраждалої особи (законного представника), серію та номер паспорта або реквізити іншого документа, що посвідчує особу (за наявності), вік постраждалої особи, адреса, контактні дані.

Зверніть увагу: цю графу заповнюють у разі підтвердження уповноваженим підрозділом Національної поліції факту насильства.

У **графі 6** вказують категорію постраждалої особи. У затвердженій постановою формі надається такий перелік: доросла, дитина, недієздатна, обмежено дієздатна, особа з інвалідністю. Проте він не є вичерпним, тому якщо постраждала особа належить до іншої категорії (наприклад, дитина-сирота, дитина, позбавлена батьківського піклування, вагітна жінка, ВПО, ветеран АТО/ООС/учасник бойових дій) – її теж потрібно обов'язково зазначити, оскільки відповідно до законодавства надання допомоги здійснюється з урахуванням особливих потреб та інтересів постраждалих.

Зверніть увагу: цю графу заповнюють у разі підтвердження уповноваженим підрозділом Національної поліції факту насильства.

У **графі 7** вказують вид (домашнє чи за ознакою статі) та форму насильства (фізичне, сексуальне, психологічне або економічне), а

також короткий зміст заяви.

Зверніть увагу: цю графу заповнюють у разі підтвердження уповноваженим підрозділом Національної поліції факту насильства.

У **графі 8** зазначають дані щодо кривдника: його прізвище, ім'я, по-батькові, стать, вік, ступінь споріднення, адреса проживання, контактні дані.

Зверніть увагу: цю графу заповнюють у разі підтвердження уповноваженим підрозділом Національної поліції факту насильства.

У **графі 9** записують дані про передачу повідомлення про факт насильства до служби у справах дітей (дата, час, прізвище, ім'я, по батькові посадової особи, яка прийняла повідомлення).

Зверніть увагу: цю графу заповнюють у разі підтвердження уповноваженим підрозділом Національної поліції даних про те, що дитина зазнала насильства у будь-якій формі або стала свідком (очевидцем) такого насильства.

У **графі 10** – дані про потребу в наданні медичної допомоги (так/ні), у разі наявності такої потреби – про вжиті заходи, дату і номер направлення, найменування закладу, установи.

Зверніть увагу: цю графу заповнюють у разі підтвердження уповноваженим підрозділом Національної поліції факту насильства.

У **графі 11** – щодо потреби в наданні психологічної допомоги (так/ні), за наявності такої потреби – про вжиті заходи, дату і номер направлення, найменування закладу, установи.

Зверніть увагу: цю графу заповнюють у разі підтвердження уповноваженим підрозділом Національної поліції факту насильства.

У **графі 12** наводять реквізити (дату й номер) направлень до інших установ/закладів.

Зверніть увагу: цю графу заповнюють у разі підтвердження уповноваженим підрозділом Національної поліції факту насильства.

У **графі 13** зазначають інформацію про виявлені потреби постраждалої особи (оцінка потреб, дата і номер, органи, установи, що проводили оцінку).

Зверніть увагу: цю графу заповнюють у разі підтвердження

уповноваженим підрозділом Національної поліції факту насильства.

У **графі 14** фіксують заходи, вжиті до постраждалої особи.

Зверніть увагу: цю графу заповнюють у разі підтвердження уповноваженим підрозділом Національної поліції факту насильства.

У **графі 15** фіксують заходи, вжиті до кривдника.

Зверніть увагу: цю графу заповнюють у разі підтвердження уповноваженим підрозділом Національної поліції факту насильства.

У **графі 16** вказують прізвище, ім'я, по батькові уповноваженої особи, яка прийняла повідомлення та координує здійснення заходів.

3.2.3. Крок 2. Інформування поліції

Не пізніше однієї доби уповноважена особа інформує уповноважений підрозділ органу Національної поліції про отримання повідомлення про вчинення насильства за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти.

Після отримання повідомлення від уповноваженого підрозділу органу Національної поліції про підтвердження факту насильства уповноважена особа забезпечує здійснення заходів щодо постраждалої особи та кривдника (див. питання 3.1.9 – 3.1.11).

3.2.4. Крок 3. Зворотний зв'язок

Уповноважена особа інформує про вжиті заходи суб'єкта, від якого надійшло повідомлення про виявлений ним факт вчинення насильства, або про отриману ним заяву чи повідомлення про вчинення насильства.

3.3. ПОРЯДОК ДІЙ УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ ПРИ НАДХОДЖЕННІ ІНФОРМАЦІЇ ВІД ІНШИХ СУБ'ЄКТІВ ПРО ФАКТ НАСИЛЬСТВА СТОСОВНО НЕДІЄЗДАТНОЇ ОСОБИ ЧИ ОСОБИ, ДІЄЗДАТНІСТЬ ЯКОЇ ОБМЕЖЕНА, АБО ЗА ЇЇ УЧАСТЮ

3.3.1. Чим викликана потреба розробки окремого порядку дій уповноваженої особи щодо факту насильства стосовно недієздатної особи чи особи, дієздатність якої обмежена, або за її участю?

У випадку надходження інформації про вчинення насильства стосовно недієздатної особи чи особи, дієздатність якої обмежена, або за її участю виникає необхідність виконати три завдання: по-перше, захистити права та інтереси і допомогти постраждалій особі, якщо вона є дієздатною особою та страждає від насильства з боку недієздатного/обмежено дієздатного кривдника; по-друге, врахувати особливі потреби недієздатного/обмежено дієздатного кривдника; по-третє, захистити особливі потреби та інтереси постраждалих недієздатних/обмежено дієздатних осіб, коли їхній опікун є кривдником або він ухиляється від захисту їхніх прав та інтересів.

Тому в разі надходження інформації від суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про факт насильства стосовно недієздатної особи чи особи, дієздатність якої обмежена, або за її участю уповноважена особа повинна зробити такі кроки.

3.3.2. Крок 1. Прийняття заяви чи повідомлення

Уповноважена особа повинна прийняти та зареєструвати заяву (повідомлення) від такого суб'єкта в журналі реєстрації заяв про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі (районної, районної у містах Києві і Севастополі держадміністрації та виконавчого органу сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її утворення) ради, у тому числі ОТГ) за формою згідно з додатком 1 або в журналі реєстрації повідомлень про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі (районної, районної у містах Києві і Севастополі держадміністрації та виконавчого органу

сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її утворення) ради, у тому числі ОТГ) за формою згідно з додатком 2 до Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658) [28].

Про те, як їх заповнювати, див. у питаннях 3.1.6 та 3.2.2.

3.3.3. Крок 2. Інформування поліції

Не пізніше однієї доби потрібно поінформувати уповноважений підрозділ органу Національної поліції щодо отримання повідомлення про вчинення насильства за допомогою телефонного зв'язку, електронної пошти.

3.3.4. Крок 3. Оцінка ризиків продовження або повторного вчинення насильства та надання недієздатній особі допомоги

Уповноважена особа у разі потреби долучається до оцінки ризиків, проведеної уповноваженим підрозділом органу Національної поліції у порядку, визначеному Мінсоцполітики разом із Національною поліцією [24].

3.3.5. Крок 4. Організація захисту прав та інтересів недієздатної/обмежено дієздатної особи та надання їм допомоги

З урахуванням результатів оцінки ризиків у строк, що не перевищує трьох робочих днів з дня надходження її результатів, уповноважена особа подає голові районної, районної у містах Києві і Севастополі держадміністрації або виконавчого органу сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі утворення) ради, у тому числі ОТГ, пропозиції для прийняття рішення відповідно до частини третьої статті 9, частини першої статті 17, частини третьої статті 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» щодо:

- вирішення питання надання постраждалій недієздатній особі соціальних послуг, якщо їй не призначено опікуна або опікун є кривдником чи ухиляється від захисту її прав та інтересів;

- влаштування постраждалої недієздатної особи до закладу соціального захисту населення, якщо у зв'язку з вчиненням насильства проживання такої особи в сім'ї чи з опікуном становить загрозу її життю та здоров'ю;
- порушення перед судом питання про звільнення в установленому законодавством порядку від повноважень опікуна або піклувальника у разі вчинення ними насильства стосовно недієздатної особи або особи, цивільна дієздатність якої обмежена;
- порушення перед органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування питання про притягнення в установленому законодавством порядку до відповідальності посадових осіб у разі невиконання або неналежного виконання ними обов'язків під час роботи з постраждалими особами, які є недієздатними особами або особами, цивільна дієздатність яких обмежена;
- необхідності госпіталізації недієздатної особи, яка є кривдником, до закладу з надання психіатричної допомоги, якщо у зв'язку з вчиненням насильства проживання такої особи в сім'ї чи з опікуном становить загрозу життю та здоров'ю членів сім'ї або опікуна [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блага А.Б. Насильство в сім'ї (кримінологічний аналіз і запобігання) : монографія / А. Б. . Блага. – Х.: ФОП Макаренко, 2014. – 360 с. – Режим доступу: <https://www.twirpx.com/file/1599759/>
2. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. – К.: Ваїте, 2019. – 288 с.
3. Економічні наслідки насильства щодо жінок в Україні / UNFPA, Український центр соціальних реформ, 2017. – Режим доступу: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Економічні%20наслідки%20насильства_2017_1.pdf
4. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
5. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
6. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
7. Закон України «Про місцеві державні адміністрації». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>
8. Закон України «Про охорону дитинства». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
9. Закон України «Про соціальні послуги». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>
10. Запобігання та боротьба з насильством щодо жінок та домашнім насильством в Україні. На шляху прийняття механізму міжвідомчої взаємодії для комплексного реагування на випадки насильства щодо жінок і домашнє насильство на регіональному та/або місцевому рівнях в Україні. Червень 2016. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/1680694650>
11. Звіт про результати роботи органів Національної поліції України із запобігання та протидії домашньому насильству за 12 місяців 2019 року (форма № 1-ДН) / Рукопис. – К. – 2020. – 5 с.

12. Кірюшин А. А. Підтвердженням факту проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу є лише наявність фактичних шлюбних стосунків (№ 337-5266/1-ц від 25.01.2018). – Режим доступу: https://protocol.ua/ua/vs_ktss_pidtverdgenyam_faktu/
13. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212-20). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
14. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 213 – 330). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>
15. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : Довідник для членів парламенту. – К., К.І.С., 2014. – 101 с. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/1680096e45>
16. Короткий курс лекцій з дисципліни «Менеджмент». – Режим доступу: https://studme.com.ua/1113071312672/menedzhment/koordinatsiya_kontrol_sisteme_menedzhmenta.htm
17. Кримінальний кодекс України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3411>
18. Кримінальний процесуальний кодекс України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
19. Межведомственное реагирование на ГН. Эффективный и скоординированный подход к защите и расширению прав жертв/лиц, переживших ГН / И. Хорга, Б. Никоарэ, Н. Абасзаде. – РО ЮНФПА СВЕЦА, 2015, 30 с.
20. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству [Монографія] / А. О. Галай, В. О. Галай, Л. О. Головка, В. В. Муранова та ін. / За заг. ред. А. О. Галай. – К.: КНТ, 2014. – 160 с.
21. На шляху прийняття механізму міжвідомчої взаємодії для комплексного реагування на випадки насильства щодо жінок і домашнє насильство на регіональному та/або місцевому рівнях в Україні. Червень 2016. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680694650>
22. Наказ Міністерства соціальної політики України від 03.07.2019 № 1037 «Про затвердження форм документів, із яких формується особова справа постраждалої особи, влаштованої до притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або

- насильства за ознакою статі». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0772-19>
23. Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України від 06.07.2016 р. № 612/679 «Про порядок обліку фактів звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень кримінального характеру та інформування про такі випадки органів і підрозділів поліції». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1051-16>
 24. Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України від 13 березня 2019 року № 369/180 «Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19>
 25. Новели законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству: матеріали міжнародного круглого столу (27 вересня 2019 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2019. 184 с.
 26. Опацький Р. Механизм координации деятельности субъектов ювенальной политики в Украине // Национальный юридический журнал : теория и практика. – Февраль 2015. - С. 61-64
 27. Пакет базовых услуг для женщин и девочек, подвергшихся насилию. Основополагающие элементы и руководящие положения по контролю качества. Модуль 1 «Обзор и введение». Модуль 2 «Базовые медицинские услуги». Модуль 3 «Базовые услуги в области правосудия и охраны правопорядка». Модуль 4 «Базовые социальные услуги». Модуль 5 «Координация и управление процессом согласования». – Режим доступу: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Gender/Essential_services_package_for_women_and_girls_subject_to_violence.Russian
 28. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF>
 29. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2007 р. № 1087 «Про консультативно-дорадчий орган з питань сім'ї, ґендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми».

- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-2007-%D0%BF>
30. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2019 р. № 234 «Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234-2019-%D0%BF>
 31. Пояснительный доклад к Конвенции Совета Европы о предотвращении и борьбе с насилием в отношении женщин и домашним насилием. Серия договоров Совета Европы (CETS) – № 210, Стамбул, 11.V.2011. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/explanatory-ic-rus-web/16808e9a2a>
 32. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2018 р. № 728-р «Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-%D1%80>
 33. Фулей Т. Навчальний курс із розгляду судами справ про домашнє насильство: досвід Канади // Вісник Національної академії прокуратури України, 2018, 4/2(58), с. 110–121
 34. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. – 2-ге вид. випр., допов. – К., 2015. – 208 с.
 35. Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence: Training of trainers manual / Rosa Logar and Branislava Marvánová Vargová, September 2015. – URL: <https://rm.coe.int/16806ee730>
 36. Istanbul Convention. Action against violence against women and domestic violence : The Convention in brief. – URL: [https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/the-convention-in-brief#\(%2211642062%22:\[\],%2211642301%22:\[\]\)](https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/the-convention-in-brief#(%2211642062%22:[],%2211642301%22:[]))
 37. OSCE-led survey on violence against women: Main report, March 2019. – URL: <https://www.osce.org/secretariat/413237?download=true>
 38. The 3ps: Prevention, Protection, Prosecution / Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons, Washington, DC June 2016. – URL: <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/259311.pdf>
 39. Walker Lenore E. The Battered woman, New York : Harper & Row, 1979, 270 p.

ДОДАТКИ

СХЕМА ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ У РАЗІ ЗВЕРНЕННЯ ДО УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ МІСЦЕВОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ АБО ОРГАНУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ (УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ) З ПРИВОДУ ФАКТУ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

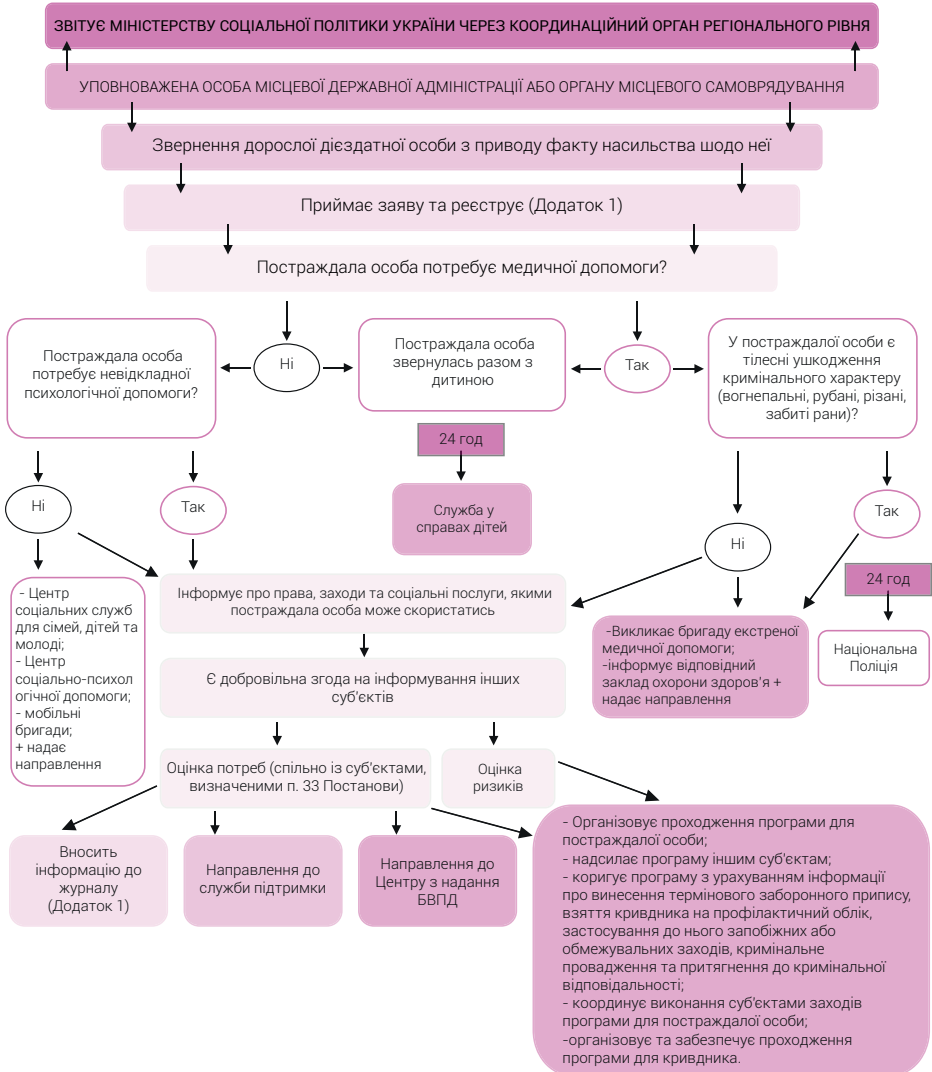
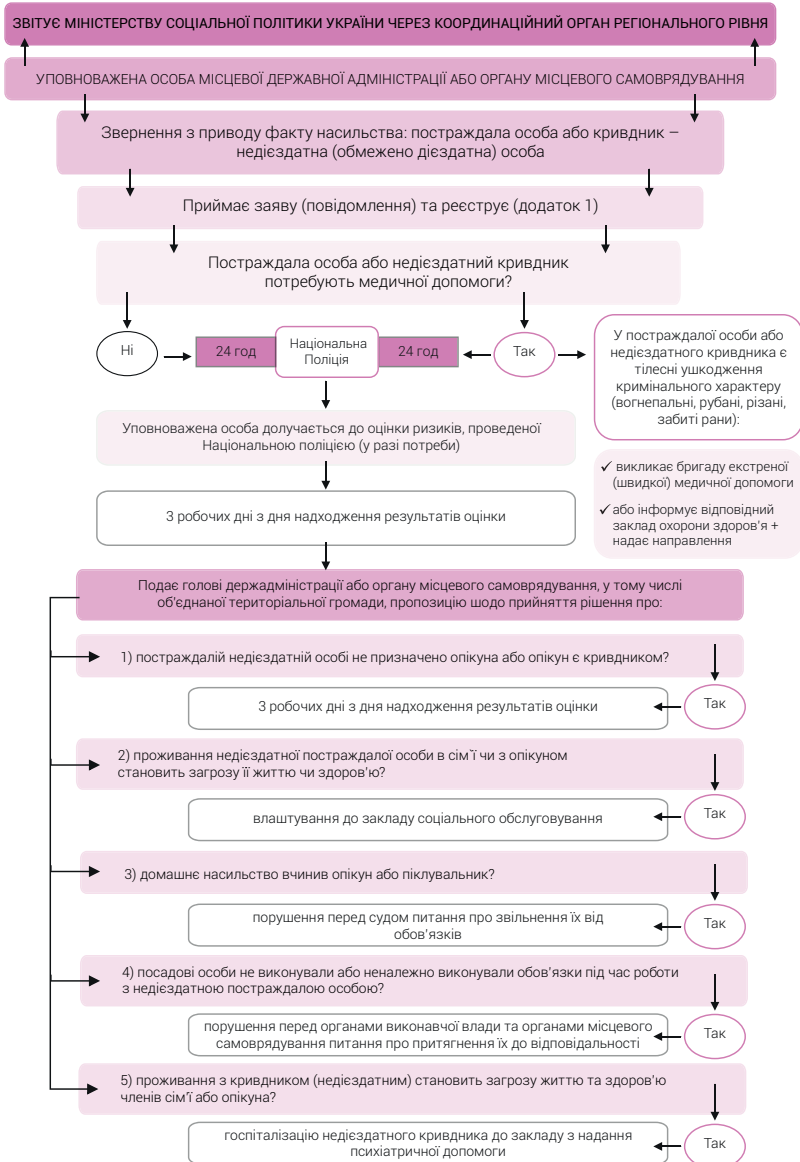

СХЕМА ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ У РАЗІ ЗВЕРНЕННЯ ДО УПВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ МІСЦЕВОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ АБО ОРГАНУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ (УПВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ) З ПРИВОДУ НАСИЛЬСТВА СТОСОВНО/З БОКУ НЕДІЄЗДАТНОЇ ОСОБИ

Практичний посібник

Путівник уповноважених осіб/відповідальних працівників
місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування у
сфері запобігання та протидії домашньому насильству

Комп'ютерне верстання ФОП Клименко

Підписано до друку 01.04.2020

Формат 0x90/8. Папір 115 г. крейд.

Друк офсетний. Ум. друк. арк.

Тираж 500. Зам.№ 342

Видавець і виготівник

ФОП Клименко Ю.Я.

02125, м. Київ, вул. П.Запорожця, 4, кв 24

Тел. +38 (066) 260 76 86, +38 (098) 727 47 17

